

**Bezpieczna
przestrzeń.
Dobre praktyki
i narzędzia służące
transformacji
kształcenia
teatralnego**

Raport końcowy

**Bezpieczna
przestrzeń.
Dobre praktyki
i narzędzia służące
transformacji
kształcenia
teatralnego**

Raport końcowy

Zespół badawczy projektu:

drka hab. Agata Adamiecka-Sitek

drka Małgorzata Jabłońska

drka Katarzyna Waligóra

drka Izabela Zawadzka

Projekt realizowany w Akademii Teatralnej im. Aleksandra Zelwerowicza w Warszawie w latach 2022–2024, finansowany ze budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa” nr projektu NdS/540933/2021/2022 kwota dofinansowania 972 831 zł, całkowita wartość projektu 972 831 zł.

Spis treści

- I. Geneza projektu i wcześniejsze działania transformacyjne w Akademii Teatralnej /10**
- II. Bezpieczna przestrzeń. Dobre praktyki i narzędzia służące transformacji kształcenia teatralnego – założenia, cele i działania /18**
- III. Prace interdyscyplinarnego zespołu badawczego /24**
- IV. Rozpoznanie i odpowiednie zaadaptowanie dla potrzeb Akademii Teatralnej narzędzi koordynacji scen intymnych /38**
  - Prace przygotowawcze – samokształcenie zespołu badawczego projektu /41**
  - Cykl warsztatów z koordynacji scen intymnych w Akademii Teatralnej w Warszawie /42**
  - Warsztaty aktorskie /43**
  - Warsztaty dla kadry /47**
  - Warsztaty dla osób studiujących reżyserię /48**
  - Opracowanie materiałów dydaktycznych (publikacji) oraz sylabusów do przedmiotu Koordynacja scen intymnych dla kierunków praktycznych /50**
- V. Opracowanie materiałów dydaktycznych (publikacji) oraz sylabusów do przedmiotu Koordynacja scen intymnych dla kierunków praktycznych /56**

VI. Przygotowanie i przeprowadzenie pilotażowego programu warsztatowo-szkoleniowego w teatrach /62

Instytucje współpracujące /65

Opisy warsztatów /65

Przebieg warsztatów /70

Ewaluacja warsztatów /73

VII. Efekty i oddziaływanie projektu /78

VIII. Rekomendacje /86

IX. Rekomendowane źródła wiedzy /94

I.

**Geneza projektu
i wcześniejsze
działania
transformacyjne
w Akademii
Teatralnej**

Projekt *Bezpieczna przestrzeń. Dobre praktyki i narzędzia służące transformacji kształcenia teatralnego* jest bezpośrednią kontynuacją działań na rzecz podniesienia bezpieczeństwa i jakości kształcenia podejmowanych konsekwentnie przez Akademię Teatralną od 2018 roku.

Po nagłośnionej przez media sprawie naruszeń, jakich ze strony jednego z wykładowców doznawały kolejne roczniki osób studiujących reżyserię, zdiagnozowaliśmy rozległe systemowe deficyty w obszarze bezpieczeństwa, komunikacji, metod udzielania informacji zwrotnej oraz relacji między osobami studiującymi a osobami wykładającymi w Akademii. Uświadomiliśmy sobie konieczność wypracowania procedur zgłaszania i reakcji na działania niepożądane oraz równie istotną potrzebę zdefiniowania katalogu takich działań. Jasne stało się także, że proces ten będzie wymagał prowadzenia długotrwałej wewnętrznej debaty i negocjacji w ramach całej społeczności, tak aby ustalić wspólną terminologię i język, jakim się posługujemy w tym obszarze, wyznaczyć dobre praktyki i mechanizmy wsparcia w trudnych sytuacjach, zdefiniować granice i działania zdecydowanie niepożądane, które nie będą w Akademii Teatralnej tolerowane. Chodziło także o wypracowanie narzędzi, procedur i praktyk, które pozwolą nam wprowadzić głębokie zmiany, uwspólnienie wiedzy w tym obszarze i wypracowanie czegoś, co można nazwać nową umową społeczną regulującą relacje w ramach społeczności Akademii Teatralnej. Zdając sobie sprawę, że idzie tu o zmianę naprawdę głęboką, czyli zdefiniowanie i przyjęcie nowego paradygmatu kształcenia, ówczesne kierownictwo Akademii Teatralnej na czele z rektorem prof. dr hab. Wojciechem Malajkatem podjęło decyzję o rozpoczęciu tego długofalowego procesu.

Jako pierwsza z publicznych uczelni artystycznych Akademia Teatralna wypracowała w procesie partycypacyjnym, z udziałem osób studiujących, wykładających oraz z profesjonalną pomocą prawną, [Kodeks Etyki](#), a także zdefiniowała funkcję i regulamin działania [rzecznika praw studenckich](#). Dokumenty te, przyjęte przez Senat Akademii w 2019 roku, stanowiły zręby polityki antydyskryminacyjnej i antymobbingowej w Akademii. W 2020 roku rozpoczęliśmy bezprecedensowy cykl szkoleń z przeciwdziałania dyskryminacji i przemocy psychicznej. Warsztaty były obowiązkowe dla wszystkich osób studiujących i kadry naukowej. Ich program został opracowany w oparciu o zgromadzoną dotąd wiedzę na temat problemów, z jakimi zmagala się społeczność Akademii,

wynikającą także z pierwszego roku działalności rzeczniczkich praw studenckich. Warsztaty zostały pomyślane jako dwudniowe sesje w sumie szesnastogodzinnej pracy w małych grupach, prowadzonej przez psychologów i trenerów, czasem ze wsparciem prawników. Chodziło o przekazanie wiedzy związanej z regulacjami prawnymi i przyjętymi przez Akademię rozwiązaniami, ale także o dostarczenie konkretnych narzędzi i technik, dzięki którym można tworzyć bezpieczniejszą przestrzeń kształcenia i współpracy artystycznej. Ważne było także stworzenie sytuacji realnej pracy na własnych doświadczeniach z przemocą w teatrze i szkole teatralnej, możliwości wsłuchania się w różne stanowiska, konfrontacji odmiennych postaw, nierzadko nawet wejścia w spór. Rektor Wojciech Malajkat uczestniczył we wszystkich sesjach warsztatowych dla kadry naukowej, wspierając proces swoim autorytetem, a także moderując dyskusję, jaka wywiązała się w związku z tą pracą. Otworzyło to szansę na bezpośrednią wymianę zdań, lepsze poznanie różnych stanowisk, potrzeb i obaw społeczności Akademii, a także jasne wyartykułowanie kierunku transformacji przyjętego przez kierownictwo. Obecność lidera w tym procesie nadawała mu rangę poważnych społecznych negocjacji. Był to pierwszy w historii szkoły moment, w którym społeczność Akademii weszła ze sobą w tak pogłębioną rozmowę poświęconą najtrudniejszym aspektom procesu kształcenia teatralnego.

Kiedy zatem w 2021 roku za sprawą publicznego oskarżenia, jakie wobec licznych wykładowców Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej w Łodzi sformułowała Anna Paliga, kwestia bezpieczeństwa studiowania w szkołach teatralnych i filmowych stała się przedmiotem zainteresowania szerokiej opinii publicznej, Akademia Teatralna w Warszawie była już zaawansowana w procesie przekształceń w tym obszarze. Niemniej debata publiczna, która nastąpiła po wystąpieniu Paligi oraz wywołanych przez nią wielu innych calloutach, zintensyfikowała także nasze działania. Mieliśmy bowiem przekonanie, że w przyjętej dotąd polityce antyprzemocowej i antydyskryminacyjnej brakuje kilku ważnych elementów.

Przede wszystkim jej częścią powinna być właściwie umocowana wewnętrzna komisja, która rozpatruje sytuacje naruszeń Kodeksu Etyki. Funkcjonujące w całym systemie szkolnictwa wyższego postępowanie dyscyplinarne, umocowane w Prawie o szkolnictwie wyższym i nauce, jest bowiem bardzo złożoną, długotrwałą i nieprzyjazną dla

skarżących procedurą parakarną. Z pewnością jest to rozwiązanie niewystarczające. Konieczne było zatem stworzenie kolegiального ciała, w skład którego wejdą przedstawiciele wszystkich grup ze społeczności Akademii – osób studiujących, kadry naukowej i pracowników administracji – wybrani samorządnie przez same te grupy do wyjaśniania zgłoszonych spraw i opracowywania rekomendacji dla rektora. Rekomendacje objęły proponowane działania naprawcze (w tym, jeśli to konieczne, także sankcje wobec osób, które naruszyły Kodeks Etyki i zasady współżycia społecznego) oraz zmiany strukturalne, mające usunąć skutki działań niepożądanych i spowodować, żeby w przyszłości nie dochodziło do podobnych sytuacji.

Właściwy balans sił wymagał, by powołać także funkcję rzecznika praw pracowniczych, który w trudnych sytuacjach będzie wspierał osoby zatrudnione przez Akademię, ale także wspólnie z rzecznikiem praw studenckich angażował się w działania na rzecz bezpieczeństwa, równości i przeciwdziałania dyskryminacji. Powstała zatem czytelna ścieżka działania. Rzecznicy zajmują się prewencją i wsparciem osób należących do społeczności Akademii, komisja rozpoznaje zgłoszone sprawy i tworzy rekomendacje, a ostateczne decyzje podejmuje rektor. Jeśli okoliczności tego wymagają, niezależnie toczy się także procedura dyscyplinarna. Szczegółowe procedury i mechanizmy działania tego systemu zostały przedstawione społeczności w internetowej publikacji [Bezpieczni. Przewodnik dla społeczności Akademii Teatralnej](#).

Oprócz wprowadzenia opisanych powyżej rozwiązań systemowych przyjęliśmy jeszcze dwa kierunki działania:

- wypracowanie nowego podejścia do oceny pracy osób studiujących – kwestia informacji zwrotnej (feedbacku) rozumiana jako zagadnienie kluczowe w procesie kształcenia;
- przygotowanie i przeprowadzenie przez niezależny zespół ekspercki badania jakościowego i ilościowego dotyczącego skali i charakteru zjawisk przemocowych, dyskryminujących, mobbingowych, molestatorskich w Akademii.

Kwestia udzielania informacji zwrotnej stała się przedmiotem prac grupy roboczej złożonej z przedstawicieli osób studiujących i kadry dydaktycznej. Efektem jej działań było przyjęcie dokumentu specyfikującego sposób udzielania feedbacku nie tylko w czasie egzaminów,

ale także w trakcie semestru. Przyjęty przez Senat [dokument](#) stał się częścią polityki antydyskryminacyjnej i antymobbingowej Akademii.

Natomiast efektem przygotowanego przez zespół socjologów z UW pod kierownictwem dr hab. Julii Kubisy i dr. hab. Mikołaja Lewickiego badania stał się całościowy raport zatytułowany [\(Nie\)zgoda na przekraczanie granic. Badanie przemocy i dyskryminacji w Akademii Teatralnej im. Aleksandra Zelwerowicza](#), opublikowany w listopadzie 2022. Jest to pierwsze na świecie tak obszerne i złożone badanie przeprowadzone w szkole teatralnej. Przyniosło ono wielowymiarowy obraz specyfiki studiowania i wykładania w Akademii, skupiając się – zgodnie ze swoim celem – na trudnościach, z jakimi w obszarze bezpieczeństwa spotyka się społeczność Akademii. Oprócz bardzo pozytywnych wniosków – m.in. wysokiego poparcia dla wprowadzanych zmian, w których 86% naszej społeczności upatruje szansę na poprawę sytuacji – raport przynosi także trudną wiedzę o obecnych w Akademii przejawach dyskryminacji i działaniach niepożądanych, które najczęściej mają miejsce w czasie zajęć dydaktycznych i skierowane są głównie przeciw osobom studiującym. Choć badanie wskazało, że w Akademii nie dochodzi do drastycznych naruszeń (nie wykazano ciężkich form molestowania seksualnego czy naruszania integralności psychofizycznej), poważnym problemem okazały się stosowane w AT nieformalne reguły komunikacji, które prowadzą do sytuacji publicznego poniżania, wyśmiewania, posługiwania się ironią czy upokarzającym żartem, wyrażania krytyki niedotyczącej wykonania konkretnego zadania, lecz skierowanej pod adresem osoby – jej cech fizycznych, charakterologicznych czy postawy życiowej. Powszechne przyzwolenie na silną ekspresję emocji, w tym podnoszenie głosu, krzyk, przekleństwa, gwałtowne gesty, wyzwiska, jednostronne, nagłe skracanie dystansu czy dotykanie bez uprzedzenia, które to na dodatek odbywają się w hierarchicznej relacji osoba wykładowca – osoby studiujące i nigdy nie mają wzajemnego, równościowego charakteru, jest powodem silnego stresu u osób studiujących i skutkuje wysokimi kosztami psychofizycznymi. Raport potwierdził zatem nasze obserwacje, że podstawą zmiany powinna być głęboka przebrażenie kultury komunikacyjnej panującej w Akademii Teatralnej.

Zdawaliśmy sobie sprawę, że przyswojenie wiedzy, którą przynosi raport, a także przełożenie jej na dalsze kierunki działań podejmowanych w ramach transformacji Akademii Teatralnej, będzie

wielkim wyzwaniem dla całej naszej społeczności. Projekt *Bezpieczna przestrzeń – dobre praktyki i narzędzia do transformacji polskiego systemu teatralnego* został zaplanowany w taki sposób, żeby odpowiedzieć na to wyzwanie.

II.

Bezpieczna przestrzeń. Dobre praktyki i narzędzia służące transformacji kształcenia teatralnego — założenia, cele i działania

Dalekosiężny cel projektu został zdefiniowany jako uzyskanie zmiany jakościowej w kształceniu teatralnym oraz pracy w teatrze w zakresie bezpieczeństwa uczestników procesów twórczych, przeciwdziałania wszelkim formom dyskryminacji i przemocy, w tym przemocy emocjonalnej, fizycznej, seksualnej i ekonomicznej, oraz wypracowanie innowacyjnych metod kształcenia i ustawicznego podnoszenia kompetencji uczestników polskiego systemu teatralnego w wyżej wymienionych obszarach. W praktyce wyznaczono kilka linii działań, które zmierzały do realizacji tak zdefiniowanego celu:

1. *Prace interdyscyplinarnego zespołu badawczego*, w skład którego weszli kierownicy badania i zarazem autorzy raportu [\(Nie\)zgoda na przekraczanie granic. Badanie przemocy i dyskryminacji w Akademii Teatralnej im. Aleksandra Zelwerowicza](#), psychologowie, którzy prowadzili w Akademii Teatralnej cykle warsztatów, kierownictwo Akademii, przedstawiciele samorządu studenckiego i zespół badawczy projektu *Bezpieczna przestrzeń...*. Zadaniem zespołu była analiza raportu i zaprojektowanie procesu przyswajania wiedzy, którą on przynosił, przez społeczność Akademii. Przewidywaliśmy, że raport może spotkać się z pewnym oporem części społeczności AT. Zaprezentowane w nim podejście wchodziło w kolizję z niepisanymi zwyczajami i tradycją teatralną, a obraz studiowania w Akademii przynosił w wielu obszarach trudną wiedzę i odsłaniał miejsca wymagające dalszej pracy. Zależało nam na otwarciu dyskusji i stworzeniu możliwości zaistnienia wszystkich stanowisk, tak aby proces zmian prowadzony był w formie społecznych negocjacji, wyłaniających kształt nowej umowy społecznej w Akademii Teatralnej. W ramach tej linii zaprojektowaliśmy cykl prowadzonych przez facylitatorów spotkań fokusowych ze społecznością, które miały przedstawiać raport i poddawać pod dyskusję płynące z niego wnioski, a w dalszej kolejności prowadzić do wyłonienia rekomendacji uznawanych przez społeczność za najważniejsze i najlepiej odpowiadające na zdiagnozowane problemy. Ostatecznie proces miał pomóc stworzyć konkretny plan działania na kolejna lata.

2. *Rozpoznanie i odpowiednie zaadaptowanie dla potrzeb Akademii Teatralnej narzędzi koordynacji scen intymnych* – nowej dyscypliny rozwijającej się w krajach anglosaskich, przynoszącej niezwykle

inspirujące narzędzia i praktyki, które mogą być wykorzystane nie tylko w bezpiecznej pracy z intymnością, ale szerzej do budowania procesu artystycznego opartego na poszanowaniu granic podmiotowych i świadomej zgodzie. Obszar pracy z intymnością został wskazany w raporcie raportu [\(Nie\)zгода na przekraczanie granic. Badanie przemocy i dyskryminacji w Akademii Teatralnej im. Aleksandra Zelwerowicza](#) jako szczególnie trudny dla osób studiujących, wiążący się z naruszeniami i poważnymi konsekwencjami psychicznymi właśnie ze względu na brak metodyki pracy w tym obszarze. Przyjęliśmy dla tej linii działań trzy cele szczegółowe:

- opracowanie i przeprowadzenie warsztatów z koordynacji scen intymnych dla kadry pedagogicznej oraz osób studiujących w Akademii,
- stworzenie koncepcji wprowadzenia do programu nauczania na kierunkach praktycznych przedmiotu Koordynacja scen intymnych, odpowiednio sprofilowanego dla kierunków aktorskich i reżyserii, wraz z opracowaniem właściwych sylabusów,
- opracowanie i publikacja materiałów dydaktycznych do przedmiotu Koordynacja scen intymnych, opartych na wyborze ze światowej literatury z tej tematyki.

3. *Opracowanie koncepcji przedmiotu dla kierunków teoretycznych* (Wiedza o Teatrze w AT, inne kierunki teatrologii i studiów humanistycznych związanych z teatrem), który problematyzowałby zmiany zachodzące w Akademii – i szerzej w teatrze polskim i światowym – związane z procesem podnoszenia bezpieczeństwa, upodmiotowienia, inkluzyjności, z nowymi reżimami reprezentacji, pracą w kulturze świadomej zgody itd. Zadanie zakładało stworzenie sylabusu i opracowanie antologii tekstów opartej na researchu światowej literatury w tym obszarze oraz zamówionych specjalnie do tomu artykułach polskich autorów.

4. *Przygotowanie i przeprowadzenie pilotażowego programu warsztatowo-szkoleniowego w teatrach*, skierowanego do polskiego środowiska teatralnego. Wyszliśmy z założenia, że teatry i szkoły teatralne to system naczyń połączonych – zmiany należy zatem wprowadzać

w obu obszarach. Dlatego częścią projektu było stworzenie warsztatów upowszechniających w środowisku narzędzia podnoszenia bezpieczeństwa, demokratyzacji i upodmiotowienia w procesach artystycznych.

Niniejszy raport, będący ostatnim elementem projektu, podsumowuje wszystkie zrealizowane działania, uzyskane rezultaty oraz głosy osób uczestniczących w spotkaniach warsztatowych. Zebrane w nim informacje pozwolą przyrzeć się, w jakim zakresie projekt *Bezpieczna przestrzeń...* wpisał się w sytuację środowiska teatralnego, na jakie potrzeby odpowiedział oraz jakie mogłyby być kolejne kroki podejmowane w rozwoju środowiska twórczego w zakresie podnoszenia bezpieczeństwa procesów artystycznych i pracy w duchu świadomej zgody.

III.

**Prace interdyscypli-
narnego zespołu
badawczego**

W tym obszarze doszło do najrozleglejszych modyfikacji w stosunku do założeń projektu, choć z góry trzeba zaznaczyć, że od początku zakładaliśmy także bieżące reagowanie na rozwój procesu komunikacji w społeczności Akademii i odpowiednie modyfikowanie tej linii działań projektowych, bo ich zadaniem nadrzędnym była właśnie skuteczna komunikacja i wzmacnianie zmian w kulturze organizacyjnej Akademii.

Zgodnie z harmonogramem projektu odbyły się 2 spotkania fokusowe (10 czerwca i 27 września 2022) z udziałem kierowników badania socjologicznego – dr hab. Julii Kubisy i dr hab. Mikołaja Lewickiego – oraz całego kierownictwa Akademii (rektor, prorektorzy, dziekani wszystkich kierunków Akademii Teatralnej w Warszawie i Filii w Białymstoku), kanclerki, przedstawicielki administracji oraz samorządu studenckiego oraz zespołu badawczy projektu *Bezpieczna przestrzeń...* Spotkania poprowadziła facylitatorka, dr Agata Gójska. Ich celem było zapoznanie kierownictwa Akademii z wynikami badania socjologicznego, które na ówczesnym etapie zostało już ukończony, ale raport był w trakcie przygotowania (ukazał się w listopadzie 2022); stworzenie przestrzeni do podzielenia się pierwszymi reakcjami na wiedzę, jaką przyniosły badania, i zaplanowanie ewentualnych działań interwencyjnych, jeśli takie byłyby konieczne. Spotkania posłużyły także jako wewnętrzna ewaluacja procesu zmian – dały możliwość podzielenia się wiedzą, obserwacjami i odczuciami związanymi z dynamicznymi procesami prowadzonymi w Akademii.

Na spotkaniu 22 czerwca 2022 dyskutowano następujące kwestie:

- Pytanie, w jaki sposób budować narrację dotyczącą wniosków z badania, by uwzględniała ona różne znaczenia i aspekty stanu rzeczy. Dla przykładu, przeciążenie i przemęczenie osób studiujących i brak rozdzielenia między życiem prywatnym i zawodowym można postrzegać jako zjawisko negatywne, ale jego drugą stroną jest zaangażowanie studentów i ich gotowość do podejmowania wyzwań i ponoszenia trudów, a zatem waga, jaką ma dla nich rozwój w Akademii. Pytanie, jak czynić narrację raportu wrażliwą wobec tych różnych perspektyw? Jednocześnie wyzwaniem będzie zamknięcie bardzo złożonych wyników badania w skondensowanej i zarazem czytelnej formie.

- Osoby studiujące podkreślały, że od momentu rozpoczęcia badań w Akademii zostały wprowadzone realne pozytywne zmiany. Pojawia się więc pytanie, jak komunikować publicznie trudne i krytyczne konkluzje raportu i jednocześnie doceniać podjęte działania. Dodatkowo, kiedy należy te zmiany poddać systematycznemu oglądowi, np. powtórzyć badania?
- Zarówno wśród osób zarządzających, wykładających, jak i studiujących obecnych na spotkaniu panowało przekonanie, że otwarte artykułowanie krytycznych pod wieloma względami konkluzji raportu jest potrzebne i jednocześnie zmiany w Akademii są możliwe, już się rozpoczęły i mają realną szansę transformować nie tylko samo środowisko edukacyjne, ale również praktyki obecne w zawodzie: w teatrze, na planie filmowym, itd. Osoby studiujące są gotowe do stawiania granic i rozmawiania o regułach profesji. Potrzebują jednak wsparcia w tym, jak budować współpracę i zasady już na etapie pracy zespołowej w ramach studiów (np. studenci reżyserii biorący odpowiedzialność za zespół z wydziału aktorskiego w ramach „ćwiartek” chcą być do tego właściwie przygotowani).
- Jednocześnie podkreślono potrzebę uzupełnienia procesu kształcenia o narzędzia przekazujące osobom studiującym wiedzę o realiach profesji. Chodzi zarówno o aspekty prawne – prawo autorskie, kodeks pracy, prawa pracownicze – jak i pragmatykę współpracy z instytucjami publicznymi oraz działania projektowego, w tym umiejętność dobrej komunikacji i konieczność znajdowania kompromisów między potrzebami i dążeniami osób tworzących a warunkami i celami artykułowanymi przez instytucje i grantodawców.
- Potrzebne jest włączenie się osób studiujących na różnych wydziałach i latach studiów do projektowania zmian. Jednym z celów procesu zmian w AT jest upodmiotowienie i uprawomocnienie (empowerment) osób studiujących, włączenie ich do dyskusji o kształcie programu nauczania i procedurach działających w AT, a także silniejsza integracja różnych kierunków, która może nastąpić także poprzez stworzenie wspólnego forum do dyskusji o pożądanym

zmianach, które będzie miało przełożenie na podejmowane decyzje i procesy w AT.

Kolejne spotkanie 27 września 2022 roku ukierunkowane było na ewaluację dotychczasowego procesu zmian w AT – było pierwszą okazją do podzielenia się doświadczeniami i podjęcia refleksji na temat wprowadzonych w Akademii rozwiązań i procedur służących bezpieczeństwu. Skupiono się na dwóch newralgicznych obszarach (wyodrębnionych zarówno na podstawie raportu, jak i doświadczeń uczestników spotkania):

1. Zasady wystawiania ocen z egzaminów z przedmiotów praktycznych

Przyjęty w Akademii Teatralnej [załącznik nr 5 do Regulaminu Studiów](#) określił zasady wystawiania ocen z przedmiotu praktycznego. Zasady te zostały wdrożone i zostały zaadaptowane lub są w procesie adaptacji do warunków warszawskich i białostockich oraz do poszczególnych kierunków, a system jest postrzegany jako coraz bardziej transparentny. Jednocześnie wokół tematu oceny jest bardzo dużo lęku.

- *Relacja uczeń – mistrz.* Zasadniczym dylematem, który dostrzegli uczestnicy, jest to, jak zachować potencjał dotychczasowego systemu mistrzowskiego – z uznaniem wyrazistych osobowości mistrzów, i jednocześnie określić i respektować czytelne granice dopuszczalnych zachowań. Osoby uczestniczące podkreślały, że w Akademii panuje poczucie swego rodzaju „przyczajenia”, określanego jako rezygnacja (wynikająca z poczucia, że stare formuły są nie do utrzymania, ale nowe się jeszcze nie wyłoniły, poczucie braku sprawstwa) czy też „biegu ze związanymi nogami” (samoograniczanie się w obawie przed przekroczeniem granic, skrzepowanie i przybrany pancerz). Dostrzegają to – i uważają za stratę – zarówno osoby studiujące, jak i wykładające i zarządzające. Istotne jest również, by efektem wprowadzonych zmian nie stało się upowszechnienie cancel culture, rozumianej jako chęć wyrugowania wszystkich „trudnych” osób i całkowite odwrócenie systemu władzy. Ważne jest zatem, aby granice mogły stawiać zarówno osoby studiujące, jak i wykładające.

- *Potrzebne jest gruntowne przygotowanie osób prowadzących do udzielania informacji zwrotnej poprzez szkolenia i supervizje. Osoby prowadzące zajęcia są pełne obaw w związku z ocenami i sposobami ich udzielania i szukają możliwości zobiektywizowania swojej oceny (np. zapraszając zarządzających uczelnią na swoje zajęcia) czy ochrony przed oskarżeniami o niesprawiedliwą ocenę. Potrzebne jest poszukiwanie równowagi w systemie oceniania i rozwiązań, które będą urefleksyjnione, a nie tylko imitacyjne. Jednocześnie, by móc szukać rozwiązań adekwatnych, trzeba najpierw poznać te, które są dostępne/ sprawdzone, jak na przykład model amsterdamski, który został społeczności Akademii przybliżony w szeregu warsztatów.*
- *Potrzebny jest dialog między prowadzącymi zajęcia. Osoby zarządzające uczelnią i wykładające mają poczucie, że brakuje wymiany pomiędzy nimi. Częściowo jest to związane z systemem mistrzowskim i indywidualnym podejściem do pracy twórczej i pracy ze studium, którym prowadzący nie przywykli się dzielić, bo jest on elementem budowania i utrzymywania statusu. Rywalizacja między mistrzami implikuje brak metodologii dydaktycznej. Panuje jednak także lęk przed oceną, odsłonięciem się. W tym kontekście potrzebne są również spotkania w przestrzeni Akademii, możliwość nieformalnej wymiany doświadczeń, budowanie społeczności.*

2. Działanie Procedury antymobbingowej i antydyskryminacyjnej w Akademii

Po początkowym okresie, w którym wpłynęło kilka skarg i powołane zostały komisje do ich rozpatrzenia, widać wyraźnie spadek aktywności w tym zakresie. Osoby uczestniczące podnosiły następujące kwestie związane ze stosowaniem procedury:

- *Pytanie, czy osoby studiujące mają rzeczywistą wiedzę o procedurze. Informacja o istnieniu procedury antydyskryminacyjnej jest przekazywana na początku studiów, wraz z wieloma innymi informacjami, przez co może umykać*

uwadze osób studiujących. Czy i jak ta wiedza powinna być wzmocniana?

- *Trudności z użyciem procedury. Jak zwróciły uwagę osoby studiujące, sama decyzja o zgłoszeniu sprawy jest bardzo trudna, gdy mają wystąpić przeciwko osobie o uznanej pozycji, autorytetowi i często same długo odmawiają sobie prawa, by takie działanie podjąć (stąd późne zgłaszanie). Osoby zgłaszające czują się osamotnione także ze względu na reakcje innych studiujących, którzy nie podzielają ich odczuć i odradzają działanie. Naturalnie, zgłaszający obawiają się również długofalowych konsekwencji zgłoszenia, np. dla dalszej ścieżki kariery. Po zgłoszeniu także mają poczucie osamotnienia, gdy nie wiedzą, czy sprawa się toczy i na jakim jest etapie. I wreszcie osoby zgłaszające sprawę oczekują możliwości sprawdzenia, czy postępowanie dało jakieś efekty, a zatem to one będą przede wszystkim probierzem wiarygodności systemu.*
- *Dylematy dotyczące poufności. W środowisku Akademii dochowanie poufności jest mało realne, a przy tym konieczne także ze względów formalnych. Jednocześnie niekiedy np. dla osoby, wobec której wniesiono zarzut naruszenia granic, jakiegoś rodzaju publiczne zamknięcie sprawy może być ważne. Być może należy przyjąć, że nie ma jednolitej ścieżki postępowania i w gestii rektora, w uzgodnieniu z zainteresowanymi, będzie decyzja, czy i jakie informacje dotyczące sprawy będą wychodziły na jaw.*
- *Potrzeba doszkalania zespołów prowadzących postępowania.*

Kolejnymi działaniami w tej linii projektu były 2 otwarte spotkania dla całej społeczności Akademii z autorami raportu raportu [\(Nie\)zgoda na przekraczanie granic. Badanie przemocy i dyskryminacji w Akademii Teatralnej im. Aleksandra Zelwerowicza](#), którzy prezentowali wnioski z badania wraz ze swoim komentarzem. Zaplanowano także czas na sesję pytań i odpowiedzi oraz komentarze ze strony społeczności. Spotkania odbyły się 1 grudnia 2022 (Warszawa) i 19 grudnia 2022 (Filia w Białymstoku). Badacze przedstawili założenia i przebieg badania, a także wnioski zawarte w raporcie. Komentarze ze strony

społeczności studenckiej, a także zdecydowanej większości kadry naukowej były bardzo konstruktywne. Potwierdzono, że zmiany w Akademii są odczuwalne, konkretne i głębokie, a także – na co wskazywał raport – generalnie akceptowane i rozpoznawane jako szansa na stałą poprawę sytuacji w Akademii. Pojawiły się podobne głosy i postulaty do tych, które podnoszono na spotkaniach w gronie kierowniczym. Mówiono o:

- potrzebie stworzenia forum wymiany doświadczeń dla kadry akademickiej, bo wobec koniecznych zmian pedagodzy i pedagożki czują się często osamotnieni i zagubieni; potrzebują wsparcia szkoleniowego oraz wzmacniania procesów samokształcenia i wspólnej refleksji,
- potrzebie stałej, otwartej komunikacji pomiędzy samorządem studenckim a władzami uczelni,
- nierozwiązanym problemie przepracowania i skrajnego czasem przeciążenia osób studiujących, który przyczynia się do ich złej kondycji, a także skutkuje konfliktami.

W czasie warszawskiego spotkania pojawił się także nowy wątek, który wpłynął znacząco na dalszy przebieg prac w ramach tej linii projektu. Przez część kadry pedagogicznej został wyartykułowany zarzut, że raport raportu ([Nie](#))zgoda na przekraczanie granic. Badanie przemocy i dyskryminacji w Akademii Teatralnej im. Aleksandra Zelwerowicza nie oddaje pełnego obrazu relacji panujących w Akademii Teatralnej, a skupia się jedynie na kwestiach trudnych, nad którymi w Akademii odbywa się już konsekwentna i pogłębiona praca. Obraz, jaki wyłania się z raportu, ma być zatem jednostronny i krzywdzący. Na zarzut ten padła odpowiedź, że raport w oczywisty sposób nie jest – i z założenia nie miał być – opowieścią o wszystkich aspektach relacji i całościowym wymiarze procesu kształcenia w Akademii Teatralnej. Przeciwnie, został zlecony przez władze AT i zaprojektowany przez grupę badaczy z Instytutu Socjologii UW jako badanie konkretnego obszaru działań niepożądanych w kontekście dyskryminacji i przemocy w Akademii Teatralnej. Służy naświetleniu niepoddanych wcześniej refleksji trudnych aspektów kształcenia teatralnego i ma wspierać proces zmian, który musi być poprzedzony dogłębną diagnozą problemów. Publikując raport, autorzy podkreślili to stanowisko, pisząc:

Raport, który właśnie Państwo czytają, nie jest całościowym portretem instytucji – skupia się na bardzo specyficznym, dotąd nieporuszonym i trudnym aspekcie życia uczelni. Chcemy z całą mocą podkreślić, że społeczność, z którą prowadziliśmy wywiady, to osoby wyjątkowo zaangażowane i oddane nie tylko swemu zawodowi, ale także wspólnocie osób pracujących i studiujących w Akademii. Jednakże, z uwagi na charakter badania, w raporcie nieobecne są doświadczenia sukcesów, radości i satysfakcji, które pojawiały się w wywiadach, o ile nie były one powiązane z przekraczaniem granic. Dlatego obraz, jaki tworzy raport, jest perspektywą wyjątkowo krytyczną – odnosi się w głównej mierze do tego, co w życiu społecznym i uczelnianym Akademii Teatralnej najtrudniejsze i co nadal wymaga zmian.

Jak się jednak okazało, wyjaśnienia te nie przekonały części osób z grona kadry naukowej, a zarzut o niepełnym obrazie relacji w Akademii, jaki wyłania się z raportu, powracał wielokrotnie. To wokół niego zaczęła się organizować nieformalna opozycja wobec zmian, nieartykułowana w otwartej debacie, ale coraz silniej odczuwana jako napięcie, brak komunikacji i współpracy. Sytuacja eskalowała po międzynarodowej konferencji *Transformacja. Jak zmieniamy szkoły teatralne* zorganizowanej w Akademii w dniach 22–24 marca 2023 (zapis całości konferencji: <https://transformacja.at.edu.pl/en/>), na której raport został przedstawiony międzynarodowemu gronu i spotkał się z dużym zainteresowaniem jako pierwsze tego typu badanie na świecie. Na konferencji obecni byli przedstawiciele kilkudziesięciu najważniejszych europejskich szkół teatralnych, a Akademia Teatralna zaprezentowała się jako lider procesów transformacji, nie tylko w Polsce, ale i w Europie. Szczegółowo proces zmian został przedstawiony przez rektora prof. dr. hab. Wojciecha Malajkata oraz dr. hab. Agatę Adamiecką-Sitek, rzecznikę praw studenckich w AT, w debacie rektorów i rzeczników praw studenckich wszystkich polskich teatralnych uczelni publicznych (zapis debaty: <https://www.youtube.com/watch?v=TkOcU6I5sFw>). Na zwołanych po konferencji w kwietniu i w maju 2023 otwartych radach Kierunku Aktorstwo w Warszawie kilka osób z kadry wykładowej wyartykułowało sprzeciw wobec kierunku zmian w Akademii Teatralnej, poczucie niesprawiedliwej oceny i nadmiernej krytyki skierowanej w stronę osób

wykładających. Równocześnie narastał opór i trudności komunikacyjne, które ogniskowały się wokół kwestii związanych z wprowadzanymi właśnie regulacjami w obszarze dostępności Akademii dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnościami.

Proces wyrażania niezadowolenia i opór, z jakim mieliśmy do czynienia, nie zaskoczyły nas. Głębokie systemowe zmiany w instytucji zawsze spotykają się z reakcją i oporem. Właściwie ich brak może być niepokojący i świadczyć o tym, że zmiany są w istocie powierzchowne lub pozorne. W Akademii Teatralnej reakcja była odłożona w czasie w związku, jak się wydaje, z silną presją społeczną i naciskiem medialnym wobec ujawnionych w 2021 roku nadużyć oraz intensywną debatą publiczną wokół procesów związanych z ruchem #MeToo. Reakcja na zmiany ujawniła się w pełni wiosną 2023 roku także w związku ze zbliżającymi się wyborami nowego rektora, była zatem częścią nieformalnych negocjacji kierunku rozwoju, jaki Akademia obierze w kolejnych latach. W zaistniałej sytuacji doszliśmy do wniosku, że społeczność Akademii potrzebuje wspólnej, rzetelnie przeprowadzonej rozmowy, która ujawni skalę niezadowolenia, rzeczywisty stosunek do zmian zarówno całej kadry, jak i osób studiujących, pozwoli wspólnie zdecydować o kierunku, skali i tempie prowadzonych procesów. Nie mieliśmy wątpliwości, że tego typu rozmowa powinna się toczyć z udziałem profesjonalnych zewnętrznych facylitatorów, którzy zadbają o możliwość zaistnienia każdego głosu, zorganizują, przeprowadzą i podsumują proces tak, by był on w pełni inkluzyjny i transparentny. W odpowiedzi na te potrzeby społeczności Akademii rozbudowaliśmy zaplanowane pierwotnie warsztaty fokusowe do większego cyklu spotkań, obejmujących pracę z osobami studiującymi, kadrą naukową i administracją. Między 6 a 15 grudnia 2023 odbyło się 10 spotkań odrębnych dla osób studiujących i wykładających na wszystkich kierunkach w Akademii Teatralnej oraz Filii w Białymstoku, a także dla pracowników administracji obu lokalizacji Akademii Teatralnej. Spotkania miały charakter warsztatów skupionych na konkretnych pytaniach: Co dobrze działa w Akademii Teatralnej? Co wymaga zmiany? Jak chcielibyśmy rozwijać to, co działa i jak zmieniać to, co wymaga zmiany? Czego jeszcze potrzebujemy i w jakim celu? W styczniu 2024 odbyły się 2 plenarne spotkania podsumowujące całość procesu dla społeczności Akademii Teatralnej w Warszawie oraz w Białymstoku. Prowadzący spotkania mediatorzy pod kierunkiem

dr Agaty Gójskiej i Roberta Blocha (stowarzyszenie <https://mediatorzy.pl/>) przygotowali czterdziestostronicowy dokument podsumowujący całość procesu. Został on rozesłany do wszystkich członków społeczności Akademii Teatralnej.

Celem tego procesu nie było wypracowanie konkretnych rozwiązań, ale stworzenie możliwości zaistnienia różnych głosów i przeprowadzenie szerokich konsultacji co do dalszego kierunku rozwoju AT. Materiał nie ma zatem charakteru syntetycznego – daje natomiast dobrą podstawę do uchwycenia tego, jak społeczność Akademii widzi swoją sytuację i czego oczekuje od władz w kolejnej kadencji rektorskiej. Z podsumowania warsztatów wyłonił się optymistyczny obraz. Zdecydowana większość osób studiujących i wykładających docenia wprowadzone zmiany i oczekuje kontynuacji tego procesu. Doceniono zaproponowane w ostatnich latach warsztaty, podnoszenie miękkich kompetencji, pracę nad konstruktywnym feedbackiem, „atmosferę otwartości na rozwój i zmiany”, „poczucie, że uczelnia jest otwarta na to, by słuchać i się zmieniać”. Doceniono także fakt, że „przeprowadzono badania dotyczące występowania zachowań niepożądanych, w tym przemocy na uczelni (nadzieja, że będą kontynuowane), podjęto próby stosowania języka inkluzyjnego” oraz że „istnieje system, narzędzia i zasady antymobbingowe oraz antyprzemocowe – dobrze, że to jest spisane i jest odwaga, żeby o tym mówić, są konkrety, a nie tylko ogólne deklaracje”.

Rozmowy pokazały, że wątpliwości wobec kierunku i skali zmian, zgłaszane przez część osób wykładających, nie są podzielane przez większość społeczności. Przeciwnie, obrany kierunek znalazł szeroką akceptację, wskazano na konieczność kontynuacji procesu, bo jego założenia nie zostały jeszcze w pełni zrealizowane. Wskazano także na szereg trudności, które nadal wiążą się z obszarem bezpieczeństwa – część praktyk została rozpoznana jako potencjalnie krzywdząca czy naruszająca, ale nie mamy jeszcze wypracowanych nowych sposobów kształcenia czy udzielania informacji zwrotnej, która czasem musi oznaczać trudny komunikat. Nie podano jednak w wątpliwość konieczności zarówno utrzymania dotychczasowych zdobyczy, jak rozwoju procesu zmian. Dzięki rozmowom społeczność mogła wysłuchać się nawzajem i zorientować, jakie są jej rzeczywiste stanowiska i potrzeby. Proces facylitowanych rozmów nie tylko oczyścił atmosferę, ale też dał możliwość

uchwycenia obecnego, realnego obrazu, który wydawał się zafałszowany przez nadmierną ekspozycję głosów niewielkiej grupy osób. Ponieważ proces został zorganizowany w przededniu rozpoczęcia kampanii osób kandydujących na rektora, dostarczył także dobrego materiału do dyskusji wyborczych i pozwolił odpowiednio sformułować zarówno oczekiwania społeczności, jak i programy kandydatów. W naszym poczuciu to działanie w ramach projektu *Bezpieczna przestrzeń...* nie tylko pozwoliło rozwiązać chwilowy impas w procesie zmian, ale także samo w sobie okazało się dobrą i wartą kontynuacji praktyką instytucjonalną.

Zarazem dokument podsumowujący rozmowy wskazał na wyzwania, którymi Akademia powinna się zająć w najbliższych latach. Są to przede wszystkim kwestie związane z reformowaniem programu nauczania i planu zajęć. Osoby studiujące zwracają uwagę na zdecydowanie przeładowany plan, bardzo obciążający tryb studiowania, brak równowagi między szkołą a życiem prywatnym, niemożność i zarazem nieumiejętność zadbania o siebie, bardzo wysokie koszty zdrowotne kształcenia. Wydaje się, że działania na rzecz dobrostanu psychofizycznego to kolejny rozległy obszar regulacji systemowych, ale także umiejętności miękkich, które powinniśmy rozwijać wśród naszej kadry i osób studiujących.

IV.

**Rozpoznanie
i odpowiednie
zaadaptowanie
dla potrzeb Akademii
Teatralnej narzędzi
koordynacji scen
intymnych**

1. Prace przygotowawcze – samokształcenie zespołu badawczego projektu

Ważnym etapem w pracach przy projekcie było samokształcenie się zespołu badawczego oraz uczenie się od siebie ekspertek z różnych dyscyplin. Projekt wprowadzał bowiem działania innowacyjne na polskim gruncie i wymagał intensywnej produkcji wiedzy oraz interdyscyplinarnej współpracy. Pierwszym etapem naszych działań było wstępne rozpoznanie obszarów tematycznych i zagadnień, które są związane z podejmowanymi przez nas zagadnieniami („praca twórcza z intymnością” i „etyka w teatrze”). Widząc, jak bardzo dynamicznie rozwija się dyscyplina, którą próbujemy zaadaptować do potrzeb polskiej szkoły teatralnej, na bieżąco aktualizowaliśmy stan wiedzy, poszerzałyśmy materiały o kolejne pojawiające się publikacje i głosy.

Duża część pracy badawczej polegała na przeglądzie literatury polskiej i światowej poświęconej kwestiom koordynacji scen intymnych i etyki w teatrze, nowych wrażliwości, inkluzyjności, różnorodności i jej etycznym reprezentacjom, a także transformacji systemowej w duchu sprawiedliwości transformacyjnej.

Istotnym elementem procesu przygotowawczego była wymiana wiedzy z pola teoretycznego oraz praktycznego w zakresie wypracowania narzędzi do pracy z koordynacją scen intymnych w obszarze teatru. Ekspertki z Intimacy Duo (Kaja Wesołek-Podziemna i Marta Zygadło) wskazywały zespołowi badawczemu kierunki poszukiwań i obszary wiedzy, które są potrzebne w ich zawodzie. Podczas seminariów badawczych koordynatorki scen intymnych wspólnie z badaczkami (wśród których znajdują się zarówno praktyczki treningu aktorskiego, kuratorki, dramaturżki i producentki teatralne) poszukiwały różnic między pracą na planie filmowym i w teatrze (ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki edukacji aktorskiej), starając się wypracować narzędzia odpowiednie dla potrzeb publicznej szkoły teatralnej w Polsce. W rozmowach wielokrotnie powtarzał się wątek specyfiki polskiego teatru, która odróżnia go od anglosaskiego sposobu gry i produkcji (w ramach którego zostały wypracowane znane dotychczas narzędzia koordynacji scen intymnych). Zrodziło to konieczność stworzenia metod odpowiadających polskiej kulturze teatralnej.

- Pracom merytorycznym nad projektem towarzyszyły: konsultacje (w obszarze narzędzi zabezpieczeń scen intymnych z Acacia DeQueer, osobą koordynującą sceny intymne w kanadyjskim przemyśle filmowym i teatralnym oraz w zakresie założeń warsztatowych i samego przedmiotu w programie studiów aktorskich z Hilary Jones, praktyczką z Wielkiej Brytanii, związaną z Royal Conservatoire of Scotland), wywiady (rozmowa Katarzyny Waligóry i Izabeli Zawadzkiej z Claire Warden, przedstawicielką Intimacy Directors and Coordinators - IDC),
- debaty środowiskowe (z przedstawicielkami środowiska teatralnego w trakcie warsztatów i konferencji *Transformacja. Jak zmieniamy szkoły teatralne?* oraz środowiska tanecznego podczas konferencji *Kto tańczy?* Krakowskiego Centrum Choreograficznego; seria wywiadów przeprowadzonych przez Katarzynę Waligórę podczas prac nad artykułem *Bezpieczeństwo, świadoma zgoda i sceny intymne w polskim teatrze. Perspektywy i modele*, „Didaskalia” 2023 nr 178),
- szkolenia (Consent Studio-Power Dynamics with Lauren Kiele DeLeon, IDC),
- spotkania sieciujące (spotkanie Katarzyny Waligóry z organizatorkami International Conference for Intimacy Coordination 2023 in Berlin).

Ważnym punktem w pracach była prowadzona przez zespół badawczy obserwacja warsztatów z koordynacji scen intymnych. Warsztaty Intimacy Duo w Akademii Teatralnej nie tylko pozwoliły zwerfikować teoretyczne założenia, wynikające z seminaryjnych spotkań zespołu badawczo-eksperymentalnego, ale również przyniosły dużo wiedzy o potrzebach osób studiujących i wykładających aktorstwo i wskazały kierunki rozwoju, które zostały uznane przez nich za potrzebne.

Cykl warsztatów z koordynacji scen intymnych w Akademii Teatralnej w Warszawie

Początkowo warsztaty prowadziła tylko Kaja Wesolek-Podziemna, jednak w listopadzie 2022 dołączyła do niej Marta Zygałdo.

Warsztaty aktorskie

Przebieg

- a. Przed rozpoczęciem warsztatów osoby uczestniczące były proszone o wypełnienie ankiety wstępnej.
- b. Warsztaty rozpoczynały się od ustalenia kontraktu z osobami uczestniczącymi, czyli wspólnych zasad, do których przestrzegania zobowiązani są wszyscy w sali.
- c. Prowadzące pytały o wątpliwości, jakie mają osoby uczestniczące w kontekście grania w scenach intymnych (część z uczestniczących miała za sobą doświadczenia – także negatywne – grania w takich scenach, część nie). Wybór z tych pytań i odpowiedzi opracowano i opublikowano w wieńczącej projekt publikacji *Koordinacja intymności w teatrze i filmie. Skrzynka z narzędziami*.
- d. Wprowadzenie teoretyczne tłumaczące, czym jest koordynacja scen intymnych i jakie funkcje pełni, a także stanowiące odpowiedź na pytania zadane przez uczestników.
- e. Prezentacja barier i zabezpieczeń – przedmiotów i odzieży, których można użyć w czasie pracy nad scenami intymnymi.
- f. Rozgrzewka przygotowująca uczestniczki do części ćwiczeniowej.
- g. Seria ćwiczeń inspirowanych podręcznikiem *Seks na scenie. Najlepsze praktyki, narzędzia i techniki koordynacji scen intymnych w teatrze* autorstwa Chelsea Pace (polski przekład ukazał się jako jeden z efektów końcowych projektu), pokazujących, jak w praktyczny sposób można zdefiniować swoje granice, skutecznie o nich zakomunikować i zadbać o ich respektowanie.
- h. Ćwiczenie de-rolingowe (na wychodzenie z roli) – zamykające i podsumowujące warsztat.
- i. Na koniec uczestnicy byli proszeni o wypełnienie drugiej części ankiety.

Czas trwania zajęć: 4h

Szczegółowo warsztaty aktorskie zostały opisane przez Katarzynę Waligórę w artykule „*Bez wiedzy i rozmowy czuliśmy*”

się jak w horrorze”. *Koordinacja scen intymnych w teatrze i szkole teatralnej* (<https://didaskalia.pl/pl/artykul/bez-wiedzy-i-rozmowy-czulismy-sie-jak-w-horrorze>).

Modyfikacje wprowadzane w czasie warsztatów aktorskich

Warsztaty były prowadzone przez koordynatorki scen intymnych, a na większości z nich obserwacje prowadziły członkinie zespołu badawczego (Małgorzata Jabłońska, Katarzyna Waligóra i Izabela Zawadzka). Po każdym spotkaniu udzielały prowadzącym feedbacku, co prowadziło do drobnych modyfikacji w strukturze zajęć. Zmieniały się m.in. proporcje części teoretycznej i praktycznej (na korzyść tej pierwszej), kiedy okazało się, że osoby studiujące bardzo potrzebują rozmowy na temat scen intymnych i udzielenia odpowiedzi na ich wątpliwości), a także charakter ćwiczeń (niektóre z nich okazywały się mniej przydatne i były zastępowane przez inne).

Ewaluacja warsztatów

Liczba zebranych odpowiedzi

Ankieta przed warsztatami: 84 odpowiedzi

Ankieta po warsztatach: 83 odpowiedzi

Charakter ankiety

Ankieta była w pełni anonimowa, była zbierana przez członkinie zespołu projektowego i ze względu na zachowanie poufności nie była przypisywana do konkretnych zajęć.

Ankieta została opracowana przez zespół badawczy oraz socjologa dr. hab. Mikołaja Lewickiego.

Co sprawdzano?

— *Poczucie przygotowania do grania w scenie intymnej przed i po warsztacie.*

W ankiecie przedwarsztatowej 21% osób studiujących zadeklarowało, że czuje się nieprzygotowanych do pracy nad sceną intymną, a 39% stwierdziło, że czuje się słabo przygotowanych. Tylko 1 osoba (1%) czuła się zdecydowanie dobrze przygotowana do tego zadania. 14% czuło się raczej

przygotowane. W ankiecie powarsztatowej liczba osób zdecydowanie przygotowanych wzrosła do 19%, a raczej przygotowanych aż do 71%. Nikt nie wskazał, że czuje się zdecydowanie nieprzygotowany.

— *Umiejętność stawiania granic przed i po warsztacie*

Przed warsztatami poczucie przygotowania i nieprzygotowania do postawienia granic w relacji z osobami reżyserującymi dzieliło się mniej więcej podobnie wśród uczestników. 25% osób czuło się raczej przygotowanym do tego zadania, a 20% czuło się do tego raczej nieprzygotowanym; zdecydowanie dobrze przygotowanym czuło się 4% osób, a 7% zdecydowanie nieprzygotowanym. Jednocześnie aż 30% osób nie potrafiło określić, jaki jest ich stopień przygotowania i wskazało odpowiedź „nie wiem”. Po warsztatach poczucie przygotowania podzielało już aż 80% ankietowanych – 23% czuło się zdecydowanie przygotowanym, a 57% raczej przygotowanym.

Inne pytanie dotyczyło hipotetycznej sytuacji, w której reżyser na próbie generalnej wprowadza niespodziewaną zmianę w scenie intymnej. Na tę zmianę nie zgadza się aktorka. 5% zadeklarowało, że w tej sytuacji zagrałoby scenę pomimo wewnętrznego sprzeciwu, a 44%, że spróbowałoby podjąć negocjacje, ale w razie niepowodzenia i tak zagrałoby scenę. 29% wybrało opcję „mówię, że tego nie zrobię, bo inaczej się umawialiśmy”. Po warsztatach tę opcję wybrało już 47% ankietowanych; 2% zagrałoby scenę bez dyskusji, a 17% zagrałoby ją, gdyby ich sprzeciw nie przyniósł rezultatu.

— *Doświadczenia zachowań przemocowych, dyskryminacji i przekraczania granic intymności w czasie studiów na Akademii Teatralnej, a także poczucia nieprzestrzegania reguł ustalonych przed zajęciami.* Wyniki w tej części wyglądają następująco:

27% ankietowanych doświadczyło zachowań przemocowych, a 11% uznało, że trudno powiedzieć, czy ich doświadczyło. 32% doświadczyło dyskryminacji, ponownie 11% wybrało opcję „trudno powiedzieć” 14% doświadczyło przekraczania granic intymności, 7% wybrało opcję „trudno powiedzieć”.

16% doświadczyło nieprzestrzegania zasad ustalonych przed zajęciami, 18% uznało, że trudno powiedzieć, czy ich doświadczyło.

- *Stopień zainteresowania dalszym pogłębianiem wiedzy z zakresu koordynacji scen intymnych i budowania roli w kontekście tematu intymności*

Wszystkie zaproponowane tematy, które mogłyby poszerzyć wiedzę w zakresie budowania scen intymnych spotkały się z entuzjazmem osób studiujących. Poszczególne propozycje uzyskały następujący poziom aprobaty:

- psychologiczne aspekty postaci – 84% poparcie dla tematu (53% zdecydowanie tak, 31% raczej tak),
- komunikacja między aktorami (asertywność, informacja zwrotna) – 84% poparcie dla tematu (55% zdecydowanie tak, 29% raczej tak),
- układanie choreografii – 89% poparcie dla tematu (72% zdecydowanie tak, 17% raczej tak),
- higiena pracy i wychodzenie z roli – 78% poparcie dla tematu (54% zdecydowanie tak, 24% raczej tak),
- budowanie roli, seksualności postaci – 89% poparcie dla tematu (73% zdecydowanie tak, 16% raczej tak).

Wyniki ankiety ewaluacyjnej wskazują zatem, że nawet tak krótki, czterogodzinny warsztat dostarczył osobom studiującym ogromny zasób wiedzy i umiejętności, pozwolił też realnie zwiększyć ich poczucie przygotowania do grania scen intymnych. Jednocześnie studenci i studentki bardzo chcą pogłębiać wiedzę w tym zakresie. Wyniki tej części ankiety zostały wzięte pod uwagę w czasie opracowywania sylabusu zajęć z zakresu koordynacji scen intymnych, który opublikowany został w będącej jednym z efektów projektu książce *Koordynacja intymności w teatrze i filmie. Skrzynka z narzędziami* oraz umieszczony w wolnym dostępie na stronie projektu: <https://bezpieczna.at.edu.pl/sylabusy/sylabus-dla-przedmiotu-koordynacja-scen-intymnych/>.

Warsztaty dla kadry

Przebieg

Bazą dla warsztatów kierowanych do kadry dydaktycznej był opisany powyżej schemat warsztatu aktorskiego. Wprowadzono jednak modyfikacje ze względu na zapotrzebowania odbiorców. Plan warsztatu był opracowywany z myślą o odpowiedzi na potrzeby, które wyłoniły się w raporcie opracowanym przez grupę socjologów z Uniwersytetu Warszawskiego ([Nie](#))*zgoda na przekraczanie granic. Badania przemocy i dyskryminacji w społeczności Akademii Teatralnej im. Aleksandra Zelwerowicza w Warszawie*, a także ze spotkań interdyscyplinarnego zespołu badawczego. Wskazówką dla budowania programu dla kadry dydaktycznej były także pytania zadawane podczas warsztatu aktorskiego przez osoby studiujące. W warsztacie dla kadry poszerzeniu uległa część teoretyczna: dodano część poświęconą komunikacji bez przemocy, zjawisku świadomej zgody oraz uszczegółowiono historię rozwoju dyscypliny koordynacji scen intymnych. Nacisk warsztatu stawiany był na *consent*, czyli udzielanie świadomej zgody w pracy twórczej. Ćwiczenia były proponowane jako opcjonalne i odbywały się tylko, jeśli osoby uczestniczące wyraziły chęć na poznanie ich i udział (zdarzały się sytuacje, w których rozmowy teoretyczne były dla uczestników ważniejsze i bardziej angażujące niż ćwiczenia).

Warsztaty dla kadry były obserwowane i feedbackowane przez zespół projektowy. Dodatkowo po pierwszym warsztacie, zapowiedzianym jako pilotaż, odbyła się krótka sesja feedbackowa z udziałem uczestniczących w nim wykładowców i wykładowczyń Akademii Teatralnej.

Czas trwania: 4h (1h = 60 min)

Efekty

Warsztaty dla kadry spotkały się z bardzo pozytywnym przyjęciem ze strony wykładowczyń i wykładowców. Podkreślano korzyści płynące z zajęć: odpowiedź na poczucie osamotnienia w sytuacji zmieniających się wymagań wobec procesów nauczania; udostępnienie nowych narzędzi metodyki nauczania; pozytywnie oceniano też wiedzę przekazaną w czasie spotkania.

Warsztaty dla osób studiujących reżyserię

Przygotowanie

Przed pierwszym warsztatem dla studentek i studentów reżyserii zorganizowane zostało spotkanie z niedawnymi absolwentkami Akademii Teatralnej w Warszawie, które obecnie reżyserują spektakle w polskich teatrach. Jego celem było zebranie informacji o realnych zapotrzebowaniach w czasie pracy z intymnością. Już wówczas wyłonił się problem definiowania sceny intymnej w teatrze – dla osób reżyserujących standardowa definicja używana w koordynacji scen intymnych (scena intymna to scena symulowanego stosunku seksualnego, przemocy seksualnej, nagości, odgrywanego podniecenia lub pocałunku) jest niewystarczająca. Ich problemy dotyczyły natomiast znacznie częściej chęci rozpoznania i respektowania granic aktorów niż technicznego opracowania scen.

Koordinatorce scen intymnych – Marta Zygałdo i Kaja Weśolek – musiały wykonać pracę polegającą na poznaniu specyfiki teatru i teatralnego procesu twórczego.

Przebieg

Wątpliwości wyrażone przez reżyserki w czasie spotkania przygotowawczego potwierdziły się i pogłębiły na warsztatach z osobami studiującymi. Tym razem schemat zajęć opracowany dla warsztatów aktorskich okazał się niewystarczający, a wręcz utrudniający pracę. Reżyserzy potrzebowali przede wszystkim rozmowy o swoich wątpliwościach dotyczących komunikacji z aktorem oraz scen obciążających psychicznie. Ćwiczenia tym razem zostały zramowane jako narzędzie do samodzielnej pracy z aktorami i jako takie okazały się bardzo przydatne.

Dodatkową trudność stanowił fakt, że na kierunek reżyserski przyjmuje się bardzo niewiele osób, a każda z nich pracuje w innym stylu, innymi technikami i jest zainteresowana podejmowaniem odmiennych tematów. Bardzo trudne było więc znalezienie wspólnego języka dla tej grupy.

Okazało się, że przydatność warsztatu dla tej grupy jest ograniczona i pojawił się pomysł zastąpienia go indywidualnymi konsultacjami. Być może użyteczne byłoby wprowadzenie dla reżyserów stałego, krótkiego warsztatu zbierającego wiedzę teoretyczną, a następnie oferowanie wsparcia z zakresu komunikacji, świadomej zgody i scen intymnych w zależności od wyłaniających się w czasie studiów potrzeb.

Czas trwania: 4h (1h = 60 min)

Wyniki ankiet

Warsztaty dla reżyserów były poddane obserwacji i feedbackowaniu ze strony zespołu projektowego, a także ankietowaniu przed i po zajęciach.

Liczba zebranych odpowiedzi

Ankieta przed warsztatami: 28 odpowiedzi

Ankieta po warsztatach: 28 odpowiedzi

Charakter ankiety

Ankieta została opracowana przez zespół badawczy oraz socjologa dr hab. Mikołaja Lewickiego.

Ankieta przed i po zajęciach miała to samo brzmienie, gdyż jej celem było uchwycenie zmiany w poczuciu osobistej gotowości i merytorycznego przygotowania reżyserów i reżyserek do prowadzenia prac nad scenami intymnymi.

Co sprawdzano?

- *Poczucie przygotowania do pracy z aktorami nad sceną intymną*
Ankietowani zostali poproszeni o wybranie odpowiedzi od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało „zupełnie nieprzygotowany”, a 5 „zdecydowanie dobrze przygotowany”. Przed warsztatami średnia ocen wynosiła 3.18; po warsztatach 4.07
- *Umiejętność komunikacji z aktorkami i aktorami w czasie pracy nad sceną intymną*
Ponownie poproszono o ocenę, na ile odpowiadający wiedzą, jak komunikować się z aktorami i aktorkami w skali od 1 (zdecydowanie wiem) do 5 (zdecydowanie nie wiem). Przed warsztatami średnia ocen wynosiła 3.0, po warsztatach 3.07

- *Świadomość konieczności uzgadniania przebiegu sceny intymnej z osobami w niej występującymi*
Zarówno przed jak i po warsztacie wszyscy ankietowani jednoznacznie stwierdzili, że sceny intymne wymagają tego typu konsultacji.
- *Znajomość komfortowego języka pracy nad sceną intymną*
W ankiecie poproszono o określenie w skali od 1 (zdecydowanie znam) do 5 (zdecydowanie nie znam), czy odpowiadające znają język pracy nad sceną intymną, który byłby komfortowy zarówno dla aktorów, jak i dla nich samych. Przed warsztatami średnia ocen wynosiła 2.25 w przypadku języka komfortowego dla aktorów oraz 1.89 dla samych odpowiadających. Po warsztatach wynik uległ poprawie, osiągając w obu przypadkach średnią 2.56.
Poproszono także, aby ankietowani określili, na ile trudno byłoby im dawać uwagi aktorom grającym w scenie intymnej. Ponownie odpowiedzi oznaczano w skali od 1 (zdecydowanie trudno) do 5 (zdecydowanie łatwo). Przed warsztatami średnia ocen wynosiła 3.04, a po warsztatach uległa nieznacznej poprawie do wyniku 3.07

Wyniki ankiet pokazują, że osiągnięte na warsztatach dla reżyserek rezultaty nie były tak dobre, jak w przypadku warsztatów dla aktorów, co odzwierciedla opisane trudności, z jakimi spotkałyśmy się w czasie pracy. Utwierdza nas to w przekonaniu, że dla tej grupy lepszym rozwiązaniem zamiast wspólnych warsztatów będą indywidualne konsultacje dostosowane do ich – bardzo różnorodnych – potrzeb, pytań i wątpliwości, a także uwzględniające kształtujący autorski się styl pracy.

Opracowanie materiałów dydaktycznych (publikacji) oraz sylabusów do przedmiotu Koordynacja scen intymnych dla kierunków praktycznych

Początkowo w projekcie planowane było wydanie jednej publikacji skierowanej do osób uczących się na kierunkach praktycznych (aktorstwo, reżyseria, produkcja), która uwzględniałaby najważniejsze artykuły ze światowej literatury opisujące procedury, praktyki i narzędzia rozwijane

w ramach koordynacji scen intymnych. Wraz z rozwojem projektu musiałyśmy jednak docenić fundamentalną pozycję, jaką w tej dziedzinie zajmuje książka *Staging Sex: Best Practices, Tools and Techniques for Theatrical Intimacy* napisana przez Chelsea Pace we współpracy z Laurą Rikard, wydana przez Routledge w 2020 roku. Książka ta była pierwszym (i przez kilka lat jedynym) podręcznikiem wspierającym w samodzielnej pracy ze scenami intymnymi. Dodatkowo jej ogromną zaletą był fakt, że skupia się na pracy teatralnej, choć w polu koordynacji scen intymnych znacznie łatwiej znaleźć opracowania dotyczące działań na planach filmowych i telewizyjnych (gdzie ze względu na polityki platform streamingowych i dystrybutorów koordynatorzy są częściej obecni).

Dość szybko stało się dla nas jasne, że bardzo trudno byłoby wybrać tylko jeden, nawet obszerny fragment z tej książki, bo jej konstrukcja jest spójna, a całość została przejrzyście napisana i tylko jako taka jest użyteczna. Uznałyśmy, że podręcznik powinien zostać udostępniony polskiemu czytelnikowi, dlatego postanowiliśmy go w całości przetłumaczyć i wydać jako osobną pozycję obok drugiej o charakterze antologii tekstów.

Chelsea Pace (we współpracy z Laurą Rikard) *Seks na scenie. Najlepsze praktyki, narzędzia i techniki koordynacji scen intymnych w teatrze*

To pierwszy na świecie podręcznik koordynacji scen intymnych. Jego autorki przekonują, że wiedza z zakresu bezpiecznej realizacji scen intymnych powinna być łatwo dostępna dla przedstawicieli i przedstawicielek zawodów twórczych. Pace i Rikard w swojej książce:

- demaskują błędne, choć stosowane przez lata techniki realizacji scen intymnych;
- proponują zestaw ćwiczeń, za pomocą których wykonawcy mogą rozpoznać i zakomunikować swoje cielesne granice;
- przedstawiają i szczegółowo opisują zestaw elementów (tak zwanych składników) umożliwiających bezpieczne zagranie sceny intymnej;
- proponują szereg gotowych, rozpisanych krok po kroku choreografii najczęstszych scen intymnych (takich jak pocałunek, seks oralny czy seks z penetracją);

- opowiadają, jak zadbać o dobre warunki pracy na każdym etapie procesu twórczego.
Książka została przetłumaczona przez Piotra Suta, a przekład był konsultowany i redagowany przez zespół redakcyjny.
Zgodnie z pierwotnym planem zrealizowano też wydanie monografii wieloautorskiej przygotowanej przez zespół redaktorski w składzie: Agata Adamiecka, Małgorzata Jabłońska, Katarzyna Wali-góra i Izabela Zawadzka.

Koordinacja scen intymnych w teatrze i filmie.

Skrzynka z narzędziami

Książka stanowi zbiór ważnych tekstów służących poprawie bezpieczeństwa w teatrach i na planach filmowych głównie w czasie realizacji scen intymnych, choć opisane w niej narzędzia i procedury mogą być wykorzystywane także szerzej w czasie pracy nad wieloma innymi ty-pami scen. Wyboru artykułów dokonał zespół badawczy projektu po długim researchu obejmującym fachowe pisma i portale internetowe. Większość drukowanych tekstów to wiedza absolutnie najnowsza (publi-kowana w ostatnich pięciu latach), nigdy wcześniej niedostępna polskiej czytelnicy. Opracowywane na potrzeby publikacji materiały, takie jak odpowiedzi na pytania osób studiujących czy fotografie zabezpieczeń używanych w scenach intymnych, były konsultowane z zawodowymi koordynatorkami scen intymnych – Kają Wesołek-Podziemską i Martą A. Zygadło. W publikacji położono nacisk na prezentację treści praktycznych, podanych w sposób przystępny, zrozumiały i łatwy do wy-korzystania. Książka kierowana jest przede wszystkim do praktyków: aktorów, reżyserów, producentów, studentek szkół teatralnych i tak dalej, niezależnie od tego, czy teatrem zajmują się zawodowo czy amatorsko.

W książce znaleźć można:

- zebrane w czasie przeprowadzanych w ramach projektu warsztatów pytania osób studiujących na temat realizacji scen intymnych wraz z odpowiedziami;
- artykuł kompleksowo prezentujący historię powstania ko-ordynacji scen intymnych oraz jej pojawienie się w polskim kontekście;

- zestaw tekstów prezentujących przydatne narzędzia, których można użyć w czasie realizacji scen intymnych (np. skala dyskomfortu, filary koordynacji scen intymnych) – są one dobrane tak, żeby poszerzały i niuansowały wiedzę przeka-zywaną w książce *Seks na scenie*;
- kilka różnych list kontrolnych, za pomocą których można sprawdzić różne aspekty przygotowania do sceny intymnej lub własnej gotowości do jej zagrania – to narzędzie gotowe do użycia przed przystąpieniem do produkcji, podatne też na różne samodzielne modyfikacje;
- seria kolorowych zdjęć prezentujących bariery i zabezpie-czenia, czyli elementy kostiumu lub rekwizyty, których moż-na użyć do realizacji scen intymnych wraz z instrukcją ich użytkowania i praktycznymi poradami;
- artykuł opisujący dobre praktyki pracy zakulisowej;
- przewodniki po bezpiecznym wychodzeniu z roli (de-rolingu);
- tekst opowiadający o doświadczeniu realizacji scen intym-nych w filmie z perspektywy aktorki i absolwentki Akademii Teatralnej;
- artykuł opowiadający o dobrym kontraktowaniu procesów twórczych;
- przewodnik uczący zawierania umów prawnych.

Książka stanowi zbiór tekstów tłumaczonych z języka angielskiego (w przekładzie Piotra Suta), ważnych tekstów opublikowanych po polsku na łamach czasopism branżowych oraz artykułów napisanych specjalnie na potrzeby monografii.

Publikację zamykają sylabusy do zajęć z zakresu koordynacji scen intymnych, które mogą być realizowane w szkołach teatralnych. Autorkami koncepcji zajęć są Kaja Wesołek-Podziemka i Marta Zy-gadło, projekt był konsultowany z zespołem badawczym *Bezpiecznej przestrzeni...*, a także z dziekanami i dziekankami kierunków praktycz-nych na Akademii Teatralnej. Publikację sylabusów autorki poprzedziły krótkim komentarzem:

Przedstawiamy poniżej sylabusy proponowanych przez nas dla osób studiujących reżyserię i aktorstwo zajęć, obejmujących zagadnienia związane z tworzeniem w duchu świadomej zgody. Ich ważną część stanowią narzędzia i techniki koordynacji scen intymnych, ale proponowane przez nas ujęcie zdecydowanie wykracza poza ten obszar, obejmując kwestie związane z poczuciem bezpieczeństwa i samoświadomości w twórczości, dynamiką władzy w procesach artystycznych w teatrze i filmie, prawidłową i skuteczną komunikacją oraz samoopieką. Praca nad scenami intymnymi stanowi szczególne wyzwanie dla wszystkich zaangażowanych w ich powstawanie osób — i właśnie dlatego w tym obszarze w ostatnich latach rozwinęły się techniki i narzędzia wzmacniające bezpieczeństwo i podmiotowość uczestników procesu twórczego. Te praktyki są niezwykle pomocne nie tylko w pracy nad scenami intymnymi, ale w ogóle w procesach artystycznych w teatrze i filmie. Idea pracy w duchu świadomej zgody zakłada bowiem otwartą i bezpieczną komunikację, pełną, uwolnioną wiedzę wszystkich uczestników o sytuacjach twórczych, w których biorą udział, poszanowanie dla indywidualnych granic, określanych za każdym razem w warunkach, które pozwalają na ich faktyczne rozpoznanie i wyartykułowanie. Rozwijane w ramach koordynacji scen intymnych praktyki samowiedzy i samoopieki, związane na przykład z bezpiecznym wchodzeniem w rolę i wychodzeniem z niej, także nie ograniczają się jedynie do pracy nad scenami intymnymi.

Nasze doświadczenie, wywiedzione z pracy na planach filmowych oraz z warsztatów przeprowadzonych w latach 2022–2023 dla osób studiujących na praktycznych kierunkach w Akademii Teatralnej im. Aleksandra Zelwerowicza i dla kadry akademickiej, odpowiedziało nam, że najwięcej pożytku przyniesie spotkanie na wspólnych zajęciach kierunku aktorskiego i reżyserii. W takich okolicznościach przyszli bezpośredni współpracownicy mogą wytwarzać wspólny język i praktyki oraz indywidualne style pracy. Mają okazję lepiej zrozumieć potrzeby drugiej strony. Mogą wreszcie zgodnie ze swoją specjalizacją ćwiczyć wspólnie te elementy związane z pracą nad scenami intymnymi, które będą im najbardziej potrzebne w pracy zawodowej.

Proponujemy zatem wspólne zajęcia o charakterze fakultatywnym dla aktorstwa i reżyserii zatytułowane „Poczucie bezpieczeństwa i samoświadomość w twórczości jako podstawowe narzędzia w realizacji scen intymnych” w wymiarze 15 godzin w dowolnym semestrze drugiego roku oraz „Proces twórczy w duchu świadomej zgody — techniki i narzędzia koordynacji scen intymnych” w takim samym wymiarze godzinowym na trzecim roku. Włączenie tego typu zajęć w program kształcenia na kierunkach aktorskich i reżyserii byłoby działaniem innowacyjnym, w naszym poczuciu wychodzącym naprzeciw potrzebom i oczekiwaniom osób studiujących (wskazują na to ankiety przeprowadzone po naszych warsztatach), ale także rynku pracy. Mamy nadzieję, że przedstawiona tu propozycja stanie się inspiracją dla uczelni teatralnych i filmowych.

Sylabusy zostały opublikowane w wydawnictwie *Koordinacja scen intymnych w teatrze i filmie. Skrzynka z narzędziami*, a także na stronie projektu w wolnym dostępie <https://bezpieczna.at.edu.pl/sylabusy/sylabus-dla-przedmiotu-koordynacja-scen-intymnych/>.

V.

**Opracowanie
koncepcji
przedmiotu
dla kierunków
teoretycznych**

Kolejnym działaniem było stworzenie koncepcji przedmiotu – sylabusu i antologii tekstów opartej na wyborze z literatury światowej oraz artykułach zamówionych do tomu – dla kierunków teoretycznych (Wiedza o teatrze na AT, inne kierunki humanistyczne na uniwersytetach związane z teatrem i sztukami performatywnymi), który kontekstualizowałby zmiany zachodzące w polskim i światowym teatrze w związku z postulatami upodmiotowienia i podniesienia bezpieczeństwa procesów pracy.

Zaprojektowane zajęcia skupiają się na badaniu procesów transformacyjnych, które w ostatnich latach zachodzą w teatrze i sztukach performatywnych w konsekwencji ruchów społecznych na rzecz inkluzyjności i różnorodności, sprawiedliwości społecznej, przeciwdziałania dyskryminacji i podniesienia bezpieczeństwa pracy. W trakcie kursu przyjrzymy się krytycznie wyłaniającym się z tych ruchów postu-
latom, dotyczącym zarówno procesów tworzenia sztuki, jak i samych reguł i konwencji reprezentacji artystycznej. Przeanalizujemy także narzędzia, jakie zostały wypracowane w odpowiedzi na zdiagnozowane problemy, deficyty i potrzeby – od calloutów i kultury unieważniania, przez idee i techniki koordynacji scen intymnych oraz pracy w duchu świadomej zgody, dobre praktyki związane z dostępnością, ostrzeżenia o treści (tzw. trigger warnings), metodologię feedbacku wzmacniającego autonomię artystyczną, aż po systemowe postulaty ruchu na rzecz sprawiedliwości transformacyjnej.

Dla potrzeb kursu zespół badawczy *Bezpiecznej przestrzeni...* opracował i zredagował antologię:

Nowe wrażliwości w sztukach performatywnych, teatrze i filmie. Skrzynka z teoriami.

Książka stanowi zbiór tekstów naukowych i kierowana jest przede wszystkim do osób zainteresowanych teoretycznymi ujęciami – studentki teatrologii czy kulturoznawstwa, wykładowczynie akademickiej, przedstawiciela środowiska teatralnego. Przedstawiono w niej rozmaite podejścia do najbardziej palących tematów we współczesnych sztukach performatywnych. Wśród nich znalazły się:

- wizje i modele sprawiedliwości w erze po #MeToo;
- reprezentacje;
- rewizje Metody i innych ważnych metod aktorskich;

- trigger warningi, czyli ostrzeżenia o kontrowersyjnych treściach pojawiających się w dziele sztuki;
- praca na planie filmów pornograficznych.

Publikację kończy sylabus, udostępniony także na stronie projektu w wolnym dostępie <https://bezpieczna.at.edu.pl/sylabusy/sylabus-dla-przedmiotow-teoretycznych/>

VI.

**Przygotowanie
i przeprowadzenie
pilotażowego
programu
warsztatowo-
szkoleniowego
w teatrach**

Instytucje współpracujące

Ważnym aspektem realizacji projektu było zapoznanie z wypracowanymi w środowisku akademickim narzędziami szerszej społecznej grupy odbiorców. Warsztaty w Akademii Teatralnej stanowiły wstęp do tego przedsięwzięcia.

Warsztaty przeprowadzono w następujących instytucjach współpracujących:

- Teatr Współczesny w Szczecinie
- Festiwal Kontrapunkt w Szczecinie
- Teatr im. Stefana Jaracza w Olsztynie
- Teatr Polski w Bydgoszczy
- Krakowskie Centrum Choreograficzne
- Krakowski Teatr Tańca
- Stowarzyszenie Teatralne Chorea w Łodzi.

Taki dobór instytucji pozwolił przedstawić promowane narzędzia i sprawdzić ich skuteczność w zróżnicowanych grupach środowiska teatralnego. Warsztatową propozycją zostały objęte tak zawodowe teatry dramatyczne, jak również teatry offowe i osoby zajmujące się tańcem. Instytucje miały możliwość zorganizowania warsztatów wewnętrznych – dla konkretnych grup pracowników i/lub otwartych, służąc za ośrodek konsolidacji środowiska. Takie poszerzenie grupy odbiorców było dla nas szczególnie ważne, gdyż środowisko tańca, jak i twórcy offowi mają zdecydowanie mniej możliwości udziału w szkoleniach metodologicznych.

Opisy warsztatów

Początkowy plan obejmował ofertę tylko trzech typów warsztatów. Okazało się jednak, że dostępność czasowa osób prowadzących była ograniczona, a skorelowanie jej z napiętym harmonogramem instytucji bardzo skomplikowane. W związku z tym podjęliśmy decyzję o poszerzeniu oferty o czwarty rodzaj warsztatów, żeby teatry mogły wybierać z szerszej puli tematów. Tym bardziej, że tematy szkoleń oferowanych przez Ulę Kijak spotkały się z dużym zainteresowaniem i często wybierane były oba. Ostatecznie więc katalog proponowanych warsztatów był następujący:

- Przewodnik pisania Kontraktu w procesie artystycznym. Prowadzenie: Konrad Cichoń, Ula Kijak
- Jak przyjmować i dawać feedback? Prowadzenie: Małgorzata Wdowik
- Intymność na scenie. Profesjonalne i bezpieczne praktyki realizacji scen intymnych: Prowadzenie. Intimacy Duo – Kaja Wesołek-Podziemska, Marta Zygadło
- Rozpoznawanie i obrona przed zachowaniami przemocowymi w pracy zespołowej. Prowadzenie: Ula Kijak

Każda z instytucji w zależności od dostępności czasowej i swoich potrzeb mogła wybrać trzy dowolne warsztaty z poniższej listy.

Przewodnik pisania

Kontraktu w procesie artystycznym.

Prowadzenie: Konrad Cichoń, Ula Kijak

Przewodnik pisania Kontraktu został opracowany przez Zespół Teatru Polskiego w Poznaniu w porozumieniu z Gildią Polskich Reżyserów i Reżyserów Teatralnych. Jest upubliczniony i udostępniony do pobrania zarówno na stronie Teatru Polskiego:

<https://teatr-polski.pl/dokumenty/przewodnik-pisania-kontraktu/> jak i na stronie Gildii:

<https://www.gildia-teatralna.com/narzedziownik>.

Jego przedruk dostępny jest w czasopiśmie „Notatnik Teatralny” 2023 nr 92.

Z założenia więc narzędzie to ma być ogólnie dostępne i służyć całemu, teatralnemu środowisku. Przewodnik jest pomyślany w ten sposób, żeby był dobrym wsparciem przy rozmowie dotyczącej zasad współpracy w każdym, nowo rozpoczynanym procesie prób.

Warsztat przybliży całościową ideę Kontraktu, omawia proces jego negocjowania, spisywania, a następnie to, jak stosować jego ustalenia podczas pracy. Dzielimy się też różnymi doświadczeniami z naszych dotychczasowych realizacji. Przeprowadzamy praktyczne ćwiczenia, które przygotowują do pracy z Kontraktem.

Kontrakt jest jednym z narzędzi miękkich, które wspomagają dążenie do bezpieczniejszego procesu twórczego w zespole. Podczas warsztatu zaznaczamy też, jakie są inne przydatne narzędzia tego typu.

Czas trwania: 6h + przerwa obiadowa (1h = 60 min.)

Liczba uczestników: 20 osób

Skierowane do: uczestników procesu twórczego

Jak przyjmować i dawać feedback?

Prowadzenie: Małgorzata Wdowik

Strach przed oceną czy przed wystawieniem siebie bądź swojej pracy na ocenę bywa blokujący i często odbiera przyjemność z tworzenia spektaklu, projektu czy roli. Krytyka zazwyczaj kojarzona jest negatywnie, jak coś, czego należy unikać aż do momentu zaprezentowania „idealnego efektu”. Stosując jednak odpowiednie narzędzia feedbacku, możemy nauczyć się dostawać i dawać informacje zwrotne na temat pracy, które mogą być rozwijające i otwierające na dalsze poszukiwania twórcze. Wychodząc z założenie, że twórcy i twórczynie, tworząc kolejne prace, rozwijają język estetyczny, w pracy z informacją zwrotną koncentrujemy się na procesie, a nie idealnym efekcie.

Najważniejszym elementem feedbacku jest język – to w jaki sposób formujemy pytanie czy opinię lub to, jakie pytanie kierujemy do innych na temat naszej pracy. Narzędzia takie jak feedback afirmatywny, perspektywy czy pytanie otwarte pozwolą w prosty sposób przekazać swoje doświadczenia związane z odbiorem oglądanego materiału w formie komunikatu, który może być rozwijający zarówno dla osoby prezentującej swoją pracę, jak i dla osoby formułującej informację zwrotną.

Warsztat składa się z trzech części, w ramach których uczestnicy i uczestniczki zapoznają się z metodami dawania i przyjmowania feedbacku, a także projektowaniem przestrzeni na feedback w procesie twórczym.

Otrzymywanie informacji zwrotnej

Feedback wychodzi od potrzeb twórcy, twórczyni wobec materiału, który prezentują.

Pomocnym narzędziem w utrzymaniu harmonii między informacjami, które otrzymuje się na temat pracy z zewnątrz, a celami i potrzebami twórcy, twórczyni jest autofeedback.

Jak słuchać opinii innych na temat mojej pracy, jednocześnie utrzymując kierunek swoich poszukiwań?

Dawanie informacji zwrotnej

Na podstawie prac uczestników, uczestniczek będziemy praktykować sesje feedbackową, jednocześnie zapoznając się z technikami dawania feedbacku.

Jak wyrażać swoje emocje, opinie wobec pracy tak, aby mogły one być pomocne dla osoby tworzącej?

Feedback a proces twórczy

Feedback nie musi odbywać się jednorazowo, może być metodą stosowaną przez całość procesu twórczego. Ponownie wychodząc od potrzeb, ważnym jest, aby umieć ustalić, kiedy i z czyją perspektywą na temat mojej pracy chcę się zapoznać. Tworzenie grupy feedbackowej, nazywanie perspektyw, jakie dana osoba wnosi, oraz wyznaczanie przestrzeni na feedback w procesie prób będzie ostatnim elementem warsztatów.

Kiedy wpuszczać oko zewnętrzne w swój proces twórczy?

Jak można wytworzyć zbiorowość wokół projektu tak, aby nie musieć być samemu/samej w procesie twórczym?

Liczba uczestników: około 10 osób

Czas trwania: 8h (1h = 60 min)

Skierowane do: zespół artystyczny

Intymność na scenie. Profesjonalne i bezpieczne praktyki realizacji scen intymnych.

Prowadzenie: Intimacy Duo – Kaja Wesołek-

Podziemska, Marta Zygałło

Cel: Zastanowienie się, czym jest intymność dla każdego z nas i czy różni się od tej na scenie. Wprowadzenie podstawowych pojęć z zakresu koordynacji scen intymnych.

- czym jest scena intymna?
- czym jest proces koordynacji scen intymnych i po co powstał?
- wprowadzenie pojęcia relacji władzy
- czym jest budowanie bezpiecznej przestrzeni dla realizacji scen intymnych?
- narzędzia koordynacji scen intymnych: komunikacja, kontekst, świadoma zgoda, choreografia, deroling

- budowanie bezpieczeństwa w dyskomforcie, a twórczość i kreatywność
- ćwiczenia praktyczne „Poczekaj” i „Oswojenie dotyku”

Po ukończonym warsztacie uczestnicy powinni zdobyć podstawową wiedzę, czym jest scena intymna i proces koordynacji scen intymnych oraz kim są sami koordynatorzy, ponadto zdobyć umiejętności niezbędne do komunikacji swoich potrzeb i granic w sposób szanujący warunki wszystkich osób realizujących scenę.

Czas trwania: 4h (1h = 60 minut)

Forma: teoretyczno-praktyczna, czyli wykład i ćwiczenia

Liczba uczestników: max 15 osób

Skierowane do: zespół artystyczny

Rozpoznawanie i obrona przed zachowaniami przemocowymi w pracy zespołowej.

Prowadzenie: Ula Kijak

Manipulacja jako tzw. „miękką przemoc”, rozpoznawanie i ochrona własnych granic, sposoby komunikowania nadużyć.

Część teoretyczna

Podczas teoretycznej części warsztatu omawiana jest dynamika funkcjonowania zachowań przemocowych (krzywdzących, nadużyciowych) pomiędzy sprawczynią/sprawcą, ofiarą, a świadkiniami i świadkami tej sytuacji. Przedstawione są też informacje o tym, jak formalne i nieformalne struktury władzy wspomagają i umacniają szkodliwe zachowania oraz jakie są podstawowe mechanizmy psychiczne wpływające na skutki takich sytuacji.

Następnie skupiamy się szczegółowo na technikach manipulacyjnych, które są powszechnie stosowane w zespołowych procesach, także procesach artystycznych. Mistrzowskie techniki nacisku, z norweskiego dosłownie: „techniki rządzenia” [hersketeknikker], po angielsku funkcjonują jako „Master Suppression Techniques”. Mówi się też o nich jako o „technikach dominacji”. Definiuje się je jako strategię społecznej manipulacji, dzięki którym dominująca grupa utrwała swoją władzę i przywileje. Manipulują one uczuciami osoby lub osób,

w które są wymierzone, oraz uwagą świadkiń i świadków tej sytuacji. Podstawową sprawą jest umiejętność rozpoznawania tych technik oraz świadomość, jak one działają. Dzięki temu można je ujawnić i się im przeciwstawić. Trzeba je głośno nazywać i wyjaśniać.

Do ww. zestawu technik dominacji prowadząca dodaje też informacje o innych technikach manipulacji, np. lovebombing, „niska piłka”, gaslighting, victim blaming.

Część praktyczna

Po czym poznać, że ktoś narusza moje granice? Jak nie naruszać cudzych granic? Jak sygnalizować problem, nie generując konfliktu? Jak rozwiązywać konflikt bez przemocy? Jak pracować zespołowo w sytuacji różnych potrzeb, przyzwyczajzeń i metod? Ta część warsztatu porusza głównie kwestie budowania świadomości własnych potrzeb, granic, zaangażowania. Wprowadza podstawowe narzędzia bezprzemocowej komunikacji w celu budowania partnerskich, podmiotowych relacji w pracy twórczej. Omawia dynamikę indywidualnego i grupowego procesu twórczego i uczy rozpoznawania sytuacji, w których prawdopodobieństwo zachowań manipulacyjnych lub przemocowych wzrasta.

Celem tej części warsztatów jest rozpoznanie przez uczestniczki i uczestników, co dla nich samych jest dopuszczalne, a co nie, co im jest potrzebne, aby czuć się bezpiecznie i twórczo się angażować, w jaki sposób z niezrozumienia eskaluje konflikt, a także – jak tej eskalacji uniknąć.

Czas trwania: 6h + przerwa obiadowa (1h = 60 min)

Liczba uczestników: w wersji praktycznej dla zespołu – max 20 osób; w wersji wykładowej otwartej nie ma limitu osób

Skierowane do: cały zespół pracowników

Przebieg warsztatów

Ze względu na sposób rekrutacji warsztaty dzieliły się na dwa typy: wewnętrzne (tylko dla zespołu i osób zaproszonych przez daną instytucję) oraz otwarty (z wolnego naboru).

Tabela poniżej obrazuje, w których instytucjach odbyły się jakie typy warsztatów oraz ile osób wzięło w nich udział.

Nazwa teatru	Nazwa warsztatu	Typ warsztatu	Liczba osób biorących udział
Teatr Współczesny w Szczecinie	Koordinacja scen intymnych	wewnętrzne	9
	Jak przyjmować i dawać feedback?	wewnętrzne	13
	Rozpoznawanie i obrona przed zachowaniami przemocowymi w pracy zespołowej	wewnętrzne	10
Festiwal Kontrapunkt	Koordinacja scen intymnych	otwarte	11
	Jak przyjmować i dawać feedback?	otwarte	12
	Rozpoznawanie i obrona przed zachowaniami przemocowymi w pracy zespołowej	otwarte	13
Teatr im. Jaracza w Olsztynie	Przewodnik pisania Kontraktu w procesie artystycznym	wewnętrzne	13
	Koordinacja scen intymnych	wewnętrzne	9
	Jak przyjmować i dawać feedback?	wewnętrzne	13

Stowarzyszenie Teatralne Chorea w Łodzi	Koordinacja scen intymnych	wewnętrzne	7
	Jak przyjmować i dawać feedback?	wewnętrzne	7
	Rozpoznawanie i obrona przed zachowaniami przemocowymi w pracy zespołowej	wewnętrzne	6
	Koordinacja scen intymnych	otwarte	9
	Jak przyjmować i dawać feedback?	otwarte	10
	Rozpoznawanie i obrona przed zachowaniami przemocowymi w pracy zespołowej	otwarte	10
Teatr Polski w Bydgoszczy	Koordinacja scen intymnych	wewnętrzne	12
	Rozpoznawanie i obrona przed zachowaniami przemocowymi w pracy zespołowej	wewnętrzne zespół artystyczny	12
	Rozpoznawanie i obrona przed zachowaniami przemocowymi w pracy zespołowej	wewnętrzne zespół administracyjny	15
Krakowskie Centrum Choreograficzne	Przewodnik pisania Kontraktu w procesie artystycznym	otwarte	9
	Rozpoznawanie i obrona przed zachowaniami przemocowymi w pracy zespołowej	otwarte	12

Krakowski Teatr Tańca	Przewodnik pisania Kontraktu w procesie artystycznym	wewnętrzne	7
	Rozpoznawanie i obrona przed zachowaniami przemocowymi w pracy zespołowej	wewnętrzne	5

Wewnętrzne przeszkolenie odbyło się w pięciu instytucjach (teatrach publicznych i organizacjach pozarządowych) rozproszonych po całej Polsce i reprezentujących różne typy działalności teatralnej. Uczestnikami byli aktorzy, pracownicy administracji oraz osoby studiujące na kierunku aktorskim związane z teatrem.

Warsztaty z wolnego naboru odbyły się trzy razy w: organizacji funkcjonującej jako centrum sieciujące środowisko teatrów alternatywnych, instytucji sieciującej choreografki i tancerzy oraz w ramach dużego, ogólnopolskiego festiwalu teatralnego o szerokim zasięgu środowiskowym.

W sumie przeszkolono około 239 osób.

Ze względu na charakter szkoleń, obserwatorzy nie mogli wziąć udziału w warsztatach zamkniętych. Wykonałyśmy jednak pracę zmierzającą do ewaluacji tak samych warsztatów, jak i programu w całości jako propozycji edukacyjnej dla kadr instytucji pracujących w dziedzinie teatru.

Ewaluacja warsztatów

Pod koniec zajęć osobom biorącym w nich udział zaproponowano wypełnienie anonimowej, nieobowiązkowej ankiety. Składała się ona z trzech pytań:

- Jaką wiedzę/narzędzia z warsztatów możesz wykorzystać w swojej pracy/praktyce? W jaki sposób?
- Jaki element/obszar warsztatu wymaga poprawy?
- Dlaczego zdecydował się na udział w warsztatach?

Ankiety opracowały: Małgorzata Jabłońska, Katarzyna Waligóra i Izabela Zawadzka.

Zależało nam na sprawdzeniu, na ile zaproponowane zagadnienia szkoleniowe odpowiadają na potrzeby środowiska i czy proponowane narzędzia przygotowane są optymalnie. Ze względu na zamknięty i otwarty charakter szkoleń zdecydowałyśmy się na pytanie o powód udziału – chcąc sprawdzić, czy obowiązkowy udział w szkoleniu wpływał na jego odbiór, a także by zasięgnąć informacji o wewnętrznej motywacji osób decydujących się na szkolenie.

Na wypełnienie ankiety zdecydowało się 30 osób. Wszystkie odpowiedzi były entuzjastyczne. Poniżej prezentujemy wyciąg z zebranych odpowiedzi:

Jak przyjmować i dawać feedback?

- 1 Cenne okazało się przedstawienie sytuacji feedbackowej jako dwustronnej sytuacji komunikacyjnej i wskazanie możliwych przestrzeni trudnych. Uznanie zdobyły też praktyczne wskazówki dotyczące formułowania pytań w oczekiwaniu na feedback oraz praktycznego sposobu wykorzystania pozyskanej informacji zwrotnej w procesie twórczym.
- 2 „Wszystko było doskonałe”.
- 3 Przyczyną uczestnictwa była chęć zrozumienia procesów komunikacyjnych i poznania nowych / lepszych strategii komunikacji.

Przewodnik pisania Kontraktu w procesie artystycznym

- 1 Dzięki szkoleniu osoby uczestniczące dowiedziały się o dostępnych w Internecie narzędziach, a także – jak zgłaszały – rozpoznały ich użyteczność w dziedzinach innych niż procesy artystyczne – głównie w edukacji. Wszyscy wypełniający ankietę deklarowali chęć posługiwania się Kontraktem lub przynajmniej opartym na nim sposobem komunikacji w przyszłych procesach twórczych.
- 2 Jako przestrzeń do poprawy ankietowane wskazywały zbyt krótki czas szkolenia i w związku z tym zbyt małą liczbę ćwiczeń praktycznych, pozwalających stworzyć kontrakty i zetknąć się z mnogością perspektyw, które wymagają negocjacji podczas tworzenia Kontraktu.

- 3 Często wymienianym powodem udziału w tym szkoleniu była chęć poprawy warunków pracy i poczucie odpowiedzialności za zmianę w środowisku teatralnym. Dominowała także chęć dokształcania się oraz wola ochrony swojej osoby i praw artysty.

Rozpoznawanie i obrona przed zachowaniami przemocowymi w pracy zespołowej

---

- 1 Wszystkie osoby ankietowane wyraziły entuzjazm wobec otrzymanej wiedzy i przekonanie o jej użyteczności w procesach pracy artystycznej, choć nie nazwały bezpośrednio przestrzeni implementacji. Podkreślano znaczenie informacji na temat dynamiki ról w konflikcie oraz bezpiecznego i skutecznego sposobu wspierania ofiar.
- 2 Przestrzenią zgłoszoną do poprawy była potrzeba wprowadzenia większej liczby ćwiczeń praktycznych, „scenek” i możliwości przetrenowania opisywanych sytuacji. Zwracającą szczególną uwagę opinią była sugestia, że szkolenia o takim charakterze powinny być dobrowolne nawet w strukturze instytucji („Jasność reguł, kto ma być obecny na takim warsztacie. Chyba prowadzący powinien mieć większą «siłę sprawczą», a nie dyrekcja Teatru na przykład. Może najpierw powinno się zaczynać jednak «od góry hierarchii»”).
- 3 Wiele odpowiedzi na to pytanie ujawniało przeszłe lub trwające trudne doświadczenia uczestników w relacjach zawodowych („Jestem w trudnej sytuacji zawodowej. Mój zarządzający jest jaskrawym przykładem osoby używającej manipulacji i jawnej i ukrytej przemocy”; „Doświadczylam zachowań przemocowych/ krzywdzących w procesach twórczych”). Powodem udziału w szkoleniu była chęć zapobiegania takim zdarzeniom w przyszłości. Znaczącą informacją – niepodkreślaną w żadnym innym przypadku – był obowiązkowy udział w szkoleniu, który w większości odpowiedzi spotykał się ze zrozumieniem („Decyzja zarządu wychodząca naprzeciw moim zainteresowaniom”).

Koordinacja scen intymnych

- 1 Duże znaczenie miała wiedza w zakresie wyrazistego stawiania granic i dbania o własny komfort oraz rozumienia/przestrzegania granic drugiej osoby. Ten temat powracał najczęściej w ankietach zarówno w kontekście pracy, nauki, jak i życia prywatnego. Drugim sygnalizowanym efektem było większe zrozumienie mechanizmów psychologicznych w momentach stresujących, zapewniające większe poczucie sprawczości. Osoby uczestniczące podkreślały użyteczność zaprezentowanych ćwiczeń i deklarowały przeniesienie ich do praktyki zawodowej, zarówno w roli aktorów, jak i reżyserów/choreografów.

- 2 Organizacja warsztatu została doceniona, podobnie jak rozłożenie akcentów pomiędzy teoretyczną, a praktyczną częścią szkolenia. Doceniono możliwość indywidualnego kontaktu po szkoleniu, którą proponowały prowadzące. Uwagi sugerujące przestrzenie wymagające poprawy to: zwiększenie liczby godzin szkolenia, pogłębienie rozpoznania specyfiki pracy w teatrze (versus na planie filmowym).
- 3 Głównym impulsem do podjęcia szkolenia wg respondentów była ciekawość, także ciekawość związana z nowością zjawiska koordynacji scen intymnych w Polsce („Po raz pierwszy miałam szansę na zetknięcie się z tego typu tematem, nawet w mediach raczej nie znajduje się na ten temat wielu informacji”), oraz dążenie do własnego rozwoju zawodowego: („Uważam, że do pracy w zawodzie aktorki, jak i producentki, zarówno w teatrze jak i w filmie, wiedza dotycząca scen intymnych i ich prawidłowego przebiegu jest niezbędną w dzisiejszych czasach”). Niektóre osoby podkreślały także środowiskowe poczucie odpowiedzialności za budowanie bezpiecznych procesów.

Podsumowanie ankiety i wnioski

Na podstawie rozmów z dyrektorami i pracownikami współpracujących instytucji, prowadzącymi warsztaty oraz na podstawie obserwacji uczestniczącej i wyników ankiet stwierdzamy, że wszystkie proponowane tematy okazały się trafne i odpowiadają na potrzeby środowiska. Wytworzony został program warsztatowy oferujący funkcjonalny korpus narzędzi do codziennej pracy w środowisku teatralnym. Znaczące jest to, że program okazał się wsparciem dla środowisk freelancerów zwykle pozbawionych możliwości doszkalania metodologicznego.

Trudnością, z jaką będzie się trzeba zmierzyć, myśląc o rozpowszechnieniu szkoleń, będzie zaplanowanie czasu ich trwania (zgłoszona potrzeba wydłużenia warsztatu, by pomieścić ćwiczenia, stojąca w opozycji do możliwości wygospodarowania czasu w godzinach pracy w instytucji lub w zawsze niewystarczającym czasie wolnym w przypadku freelancerów).

W celu maksymalizacji pozytywnego oddziaływania szkoleń w zależności od sytuacji w konkretnym zespole i gotowości osób wchodzących w jego skład należałoby przeprowadzać ww. szkolenia w następującej kolejności:

- Rozpoznawanie i obrona przed zachowaniami przemocowymi w pracy zespołowej. Prowadzenie: Ula Kijak

- Jak przyjmować i dawać feedback? Prowadzenie: Małgorzata Wdowik
- Intymność na scenie. Profesjonalne i bezpieczne praktyki realizacji scen intymnych. Prowadzenie: Intimacy Duo – Kaja Wesołek-Podziemna, Marta A. Zygadło
- Przewodnik pisania Kontraktu w procesie artystycznym. Prowadzenie: Konrad Cichoń, Ula Kijak

Jednak nawet w sytuacji, gdzie niemożliwe będzie wdrożenie całego pakietu, już pojedyncze szkolenia zbudowane w duchu kultury świadomej zgody znacznie uwrażliwiają współpracowników na relacyjną naturę kontaktów międzyludzkich w procesach twórczych.

VII.

**Efekty
i oddziaływanie
projektu**

Podjęmowane w ramach projektu badania oraz warsztaty przeprowadzane dla społeczności akademickiej oraz teatralnej w silny sposób rezonowały w środowisku. Z jednej strony może to świadczyć o potrzebie wprowadzania w życie omawianych i wypracowywanych narzędzi, z drugiej – o oporze, z jakimi wiąże się zmiana. Dynamiczna sytuacja procesu badań i adaptacji nowych metod pracy twórczej zaowocowała artykułami, referatami na konferencjach oraz realnym zwiększeniem rozpoznawalności osób eksperckich zaproszonych do projektu.

Dalsze efekty projektu w społeczności Akademii Teatralnej

Warsztaty z koordynacji scen intymnych przeprowadzone przez Intimacy Duo spotkały się z entuzjazmem ze strony osób studiujących i szerokiego grona osób wykładających oraz doprowadziły do kolejnych współprac instytucji i poszczególnych osób uczestniczących z koordynatorkami.

Osoby studiujące aktorstwo po warsztatach w anonimowej ankiecie zostały poproszone o wskazanie, czy i jakimi tematami warsztatów z zakresu scen intymnych i pracy w duchu świadomej zgody byłyby zainteresowane w przyszłości. Wszystkie spośród zaproponowanych tematów zostały ocenione jako interesujące i warte dalszego poznawania. Spośród 83 osób biorących udział w ankiecie przeważająca większość zadeklarowała, że jest zainteresowana warsztatami z zakresu:

- psychologicznych aspektów postaci (84%)
- komunikacji między aktorami (84%)
- układania choreografii (89%)
- wychodzenia z roli, higieny pracy (78%)
- budowania roli, seksualności postaci (89%).

Tak duża grupa deklarująca chęć kontynuacji pracy w ramach zaproponowanych tematów wskazuje nie tylko na głęboką środowiskową potrzebę poszerzenia wiedzy w tym zakresie, ale również na wysoką jakość zrealizowanych spotkań oraz zaufanie do prowadzących. O tym ostatnim świadczy również fakt, że Intimacy Duo było włączane do kolejnych współprac w ramach działań Akademii. Koordynatorki scen intymnych na zaproszenie prowadzącego zajęcia aktorskie brały udział w przygotowywaniu scen w ramach egzaminu, prowadziły indywidualne

konsultacje dla osób studiujących reżyserię i uczestniczyły w pracach przy dyplomie.

W trakcie prac nad projektem zorganizowano również sesję zdjęciową prezentującą elementy zabezpieczeń. Do udziału w przedsięwzięciu w rolach modelek i modeli zaproszono osoby studiujące. Podczas rozmów towarzyszących realizacji podkreślały one, że praca nad choreografią scen intymnych (którą poznały w czasie warsztatów) była ważnym doświadczeniem. Dłuższy czas spędzony na planie zdjęciowym, wprowadzanie kolejnych ćwiczeń z koordynatorkami oraz wspólne rozmowy pozwoliły na osadzenie się wiedzy, którą warsztaty wprowadziły w stopniu podstawowym. W przyszłości warto więc pomyśleć o wydłużeniu czasu warsztatów i wprowadzeniu praktycznych form realizacji scen intymnych w warunkach testowych proponowanych przez ramy edukacji artystycznej. Jak zauważały osoby studiujące, jest to cenna lekcja przed rozpoczęciem tego rodzaju prac w profesjonalnych warunkach filmowych lub teatralnych.

Dalsze efekty projektu w środowisku

Realizowany projekt zbiegł się w czasie z szerszą zmianą w środowisku teatralnym. Coraz więcej zaczęto mówić o konieczności zmiany praktyk twórczych, uwzględnianiu indywidualnych granic osób w procesie artystycznym oraz rozpoznawaniu dynamiki władzy w zespołach. Zespół badawczy *Bezpiecznej przestrzeni...* mógł nie tylko na bieżąco przysłuchiwać się debatom środowiskowym oraz obserwować najbardziej aktywne obszary zmian, ale również proponować narzędzia uzupełniające podejmowane w dyskusjach głosy. Projekt wzmocnił widoczność ekspertek zaangażowanych do warsztatów i konsultacji – zarówno zespół Intimacy Duo jak i Ula Kijak kilkakrotnie były zapraszane ponownie do współpracy z instytucjami, w których realizowały szkolenia.

Wyraźne oddziaływanie projektu na środowisko widać szczególnie w zakresie koordynacji scen intymnych. Nie tylko zawód koordynatorki stał się rozpoznawalny wśród społeczności twórców teatralnych, ale również coraz częściej padają pytania o możliwość kolejnych współprac w tym zakresie. Zespół badaczek pracujących przy projekcie zaczął służyć pomocą w zakresie sieciowania i wsparcia metodologicznego przy działaniach teatralnych, zwiększając liczbę produkcji angażujących koordynatorki scen intymnych do zespołów twórczych.

Rozwój projektu zbiegł się w czasie z rozwojem dyscypliny, jaką jest koordynacja scen intymnych. W 2023 roku odbyło się pierwsze spotkanie sieciujące koordynatorki scen intymnych w Polsce, podczas którego podjęto rozmowy o warunkach współpracy z teatrami i branżą filmową. Pojawiły się również pierwsze pomysły na długofalową współpracę między rozproszonymi do tej pory osobami pracującymi w zawodzie.

Dodatkowymi efektami wynikającymi z realizacji projektu było m.in.:

- przeprowadzenie zajęć akademickich (Uniwersytet Jagielloński, Akademia Teatralna, Uniwersytet Łódzki) z wykorzystaniem zaplecza metodologicznego projektu, opracowanie kursów, sięgających po teksty zebrane w czasie przeglądu literatury do projektu
- opracowanie i publikacja tekstów naukowych związanych z przeprowadzonymi pracami badawczymi:
  - a. Raport [\(Nie\)zgoda na przekraczanie granic. Badanie przemocy i dyskryminacji w Akademii Teatralnej im. Aleksandra Zelwerowicza](#)
  - b. publikacja artykułów w czasopismach naukowych:
    - a. Katarzyna Waligóra, *Bezpieczeństwo, świadoma zgoda i sceny intymne w polskim teatrze. Perspektywy i modele*, „Didaskalia. Gazeta Teatralna” 2023 nr 178
    - b. *Nauka scenicznej intymności. Z Claire Warden rozmawiają Katarzyna Waligóra i Izabela Zawadzka*, „Didaskalia. Gazeta Teatralna” 2023 nr 178
    - c. Katarzyna Waligóra, *Świadome „tak”: koordynacja intymności*, „Notatnik Teatralny” 2023 nr 92, s. 70–77
- wystąpienia konferencyjne:
  - a. międzynarodowa konferencja *Transformation. How do we change theatre schools?*, 22–24 marca 2023, Akademia Teatralna w Warszawie
Mikołaj Lewicki, Julia Kubisa, *(Un)Consent to cross the boundaries. Research on violence and discrimination at the*

Aleksander Zelwerowicz National Academy of Dramatic Art in Warsaw,

Małgorzata Jabłońska, *Prezentacja projektu „Bezpieczna przestrzeń”*;

Katarzyna Waligóra, *Possible perspectives for the implementation of the principles of intimacy coordination in theatre processes.*

b. interdyscyplinarna konferencja *Kto tańczy*, 21 kwietnia 2023, Krakowskie Centrum Choreograficzne
Izabela Zawadzka, Katarzyna Waligóra wystąpienie *Choreografia scen intymnych w teatrze*

c. V Zjazd Polskiego Towarzystwa Badań Teatralnych, *Badania teatralne: aktualne wyzwania*
Małgorzata Jabłońska, wystąpienie w panelu *Nasze projekty*

— dyskusje środowiskowe:

a. publiczna debata o potencjałach wprowadzenia koordynacji scen intymnych do teatru z udziałem: Agnieszki Jakimiak, Adrianny Maleckiej, Pawła Sztarbowskiego, Katarzyny Szustow, Kai Wesołek, Marty A. Zygadło (moderacja: Katarzyna Waligóra, Izabela Zawadzka) w ramach międzynarodowej konferencji *Transformation. How do we change theatre schools?*

b. oficjalna dyskusja i rozmowy kularowe z przedstawicielkami środowiska tańca i choreografii w trakcie konferencji *Kto tańczy?*, które pozwoliły wstępnie zmapować zapotrzebowanie na podjęcie szerszego działania wśród grupy zawodowej związanej z tańcem. Rozmowy zaowocowały późniejszym włączeniem organizacji tanecznych do instytucji, w których odbywały się warsztaty w ramach projektu. Osoby zajmujące się pracą ze scenami intymnymi zaczęły być zapraszane do produkcji tanecznych w roli konsultantek lub koordynatorek (np. *Łys*, chor. Anna Szopa, *BAL*, reż. Jerzy Zoń, chor. Eryk Makohon, Teatr KTO);

c. udział Katarzyny Waligóry w rozmowach i debatach środowiskowych związanych z przygotowaniem do Międzynarodowej Konferencji Koordynatorek Intymności 2024 w Berlinie (International Conference for Intimacy Coordination 2024).

VIII.

Rekomendacje

Rekomendacje dla szkół teatralnych oraz innych instytucji prowadzących kształcenie aktorskie lub reżyserskie

Na podstawie ankiet oraz rozmów z osobami, które w Akademii Teatralnej brały udział w warsztatach przeprowadzonych przez Intimacy Duo, możemy stwierdzić, że studenci i studentki zdecydowanie chcą poszerzać wiedzę w zakresie bezpiecznej pracy nad scenami intymnymi oraz generalnie pracy w duchu świadomej zgody. Jest także jasne, że rozpoznają użyteczność tej wiedzy dla ich dalszej kariery zawodowej. Dlatego naszą pierwszą rekomendacją jest *włączenie w różnej formie do programów nauczania informacji na temat bezpieczeństwa, świadomej zgody i pracy ze scenami intymnymi*.

Sugerujemy, aby w szkołach teatralnych wprowadzone zostały do programu nauczania *stałe kursy* prezentujące tę wiedzę. Na stronie internetowej projektu przedstawiamy gotowe sylabusy takich zajęć, które mogą być wykorzystywane i adaptowane w zależności od potrzeb osób studiujących oraz wiedzy i doświadczeń osób prowadzących.

Rekomendujemy także *stałą współpracę z koordynatorkami scen intymnych*, które mogłyby pełnić funkcje doradcze, na przykład uczestnicząc w przygotowaniu spektakli dyplomowych czy w procesie powstawania etiud i projektów zaliczeniowych.

Szkoły powinny też *zakupić bariery i zabezpieczenia*, których fotografie zaprezentowane zostały w książce *Koordinacja scen intymnych w teatrze i filmie. Skrzynka z narzędziami* tak, aby studium mogli je zobaczyć i poznać metody ich używania.

Uważamy również, że bardzo istotne jest *przeszkolenie całej kadry dydaktycznej* z zakresu pracy w duchu świadomej zgody, a także *regularne doszkalanie nowo zatrudnionych pracowników*.

Rekomendacje dla uczelni prowadzących kierunki teatrologiczne

Osoby studiujące kierunki rozpatrujące teatr i proces artystyczny od strony teoretycznej mogą stać się bardzo ważnym źródłem wsparcia w procesie zmiany. Sugerujemy, aby wiedza z zakresu pracy w duchu świadomej zgody, koordynacji scen intymnych, kontraktowania, feedbackowania była przedstawiana (bez elementu praktycznego) w czasie zajęć na studiach teatrologicznych.

Jeśli program studiów obliczony jest na szkolenie kadry kuratorskiej i producenckiej, uświadomienie studentom, jak ważne jest zapewnienie bezpieczeństwa i poszanowania granic, jest szczególnie istotne. Sugerujemy, aby na tak profilowanych kierunkach wprowadzić *przynajmniej czterogodzinny warsztat* przedstawiający podstawową wiedzę z zakresu koordynacji scen intymnych, uczący doboru osób wykonujących tego typu pracę oraz szkolący w zakresie tworzenia kultury świadomej zgody w procesie produkcji.

Wiemy też, że osoby studiujące kierunki teoretyczne są zainteresowane rozmową także na inne tematy związane z przemianami wrażliwości w tworzeniu i odbiorze sztuk performatywnych, teatru i filmu. Z myślą o nich rekomendujemy *wprowadzenie do programu studiów elementów wiedzy w tym zakresie opisanych w sylabusie dla kierunków teoretycznych oraz w książce Nowe wrażliwości...*

Rekomendacją dla instytucji edukacyjnych, ale też wszelkich innych instytucji kultury i nauki, która wynika z naszych doświadczeń w prowadzeniu procesu zmian, jest *stosowanie konsultacji ze społecznościami instytucji w postaci facylitowanych rozmów, podsumowanych dokumentem przygotowanym przez zaangażowanych ekspertów*. Wytworzone w sytuacji trudności w procesie transformacji narzędzie, jakim była organizacja warsztatowych spotkań dla wszystkich grup ze społeczności AT, w czasie których rozmawiano wokół konkretnych pytań: Co dobrze działa w Akademii Teatralnej? Co wymaga zmiany? Jak chcielibyśmy rozwijać to, co działa i jak zmieniać to, co wymaga zmiany? Czego jeszcze potrzebujemy i w jakim celu? – okazało się niezwykle pomocne. Dało ono zobiektywizowany obraz miejsca, w jakim znajduje się społeczność, jej zróżnicowanych potrzeb i przekonań. Wzmocniło poczucie sprawczości pośród osób ze społeczności Akademii, służyło budowie zaangażowania, a także wytwarzaniu języka i u wspólnianiu wiedzy na temat procesów transformacyjnych. Pozwoliło skanalizować napięcia i dało materiał do tworzenia dalszych planów i strategii rozwoju. Rekomendujemy przeprowadzanie tego typu procesów zawsze w sytuacjach szczególnych napięć w społeczności albo w czasie poprzedzającym ważne zmiany, jak koniec kadencji osób zarządzających instytucją.

Rekomendacje dla teatrów

Uważamy, że instytucje teatralne powinny nawiązywać *współpracę z koordynatorkami scen intymnych* oraz korzystać z ich pomocy wtedy, kiedy jest to potrzebne. Pomoc ta może być zarówno doraźna, jak i obejmować cały proces artystyczny – te kwestie powinny podlegać indywidualnym ustaleniom.

Postulujemy także, aby wszyscy pracownicy teatru, w tym pracownicy z działów produkcji, charakteryzacji, kostiumów itd. *zostali przeszkoleni* w zakresie wolnej od przemocy i uprzedzeń komunikacji oraz pracy w kulturze świadomej zgody. Dodatkowo aktorzy i aktorki powinni zostać przeszkoleni z podstawowej wiedzy w zakresie pracy ze scenami intymnymi.

Jest też niezbędne, aby teatry *inwestowały w najnowsze rozwiązania (takie jak bariery i zabezpieczenia)* poprawiające komfort aktorów i aktorek w czasie prac nad scenami intymnymi. Pracownicy zajmujący się kostiumami powinni zostać przeszkoleni w zakresie ich używania.

Rekomendacje dotyczące zawodu koordynatorki scen intymnych

Uważamy, że *istnieje potrzeba wypracowania standardu wiedzy i kompetencji, które posiadać powinny koordynatorki scen intymnych*. W wypracowaniu tego standardu powinni brać udział przedstawiciele tej profesji, aktorzy i aktorki, reżyserzy i reżyserki, teoretycy, producenci i producentki, dyrektorzy i dyrektorki teatrów, a także związki zawodowe. To istotne, ponieważ po pierwsze osoby odpowiadające za zatrudnianie koordynatorek scen intymnych w teatrze czy filmie muszą wiedzieć, jak odróżnić osoby kompetentne od tych, których udział w procesie mógłby przynieść więcej szkody niż pożytku. Po drugie, w polskim teatrze sposób definiowania intymności, sceny intymnej i pracy ryzykownej ze względu na podejmowany temat jest bardzo skomplikowanym zagadnieniem. Proces myślenia o tym, czym w tej sytuacji mogłaby być koordynacja scen intymnych i jak powinna wyglądać, właściwie nie został jeszcze rozpoczęty. Szczególnie istotne jest tu wzięcie pod uwagę specyfiki różnych form i gatunków teatralnych (czyli np. teatru lalki i materii, choreografii i teatru tańca, baletu i opery).

Uważamy, że istnieje potrzeba *stworzenia przestrzeni wymiany wiedzy*, do której dostęp będą miały osoby wykonujące już zawód koordynatorki scen intymnych oraz te, które mają w planach kształcenie w tym zakresie.

Należy też postawić pytanie o to, jak powinno wyglądać kształcenie koordynatorek scen intymnych w polskim kontekście kulturowym.

Jednocześnie uważamy, że wiedza z zakresu koordynacji scen intymnych nie powinna być dostępna jedynie wąskiej grupie profesjonalistek w tym zakresie. Wszystkie osoby wykonujące zawody aktorskie, reżyserskie i performatywne powinny mieć do niej łatwy wgląd.

IX.

Rekomendowane źródła wiedzy

1. Publikacje będące efektem niniejszego projektu:
  - Chalsea Pace, *Seks na scenie. Najlepsze praktyki, narzędzia i techniki koordynacji scen intymnych w teatrze* <https://akademia.at.edu.pl/wydawnictwa/>
  - *Koordynacja scen intymnych w teatrze i filmie. Skrzynka z narzędziami*, red. Agata Adamiecka, Małgorzata Jabłońska, Katarzyna Waligóra, Izabela Zawadzka <https://akademia.at.edu.pl/wydawnictwa/>
  - *Nowe wrażliwości w sztukach performatywnych, teatrze i filmie. Skrzynka z teoriami*, red. Agata Adamiecka, Małgorzata Jabłońska, Katarzyna Waligóra, Izabela Zawadzka <https://akademia.at.edu.pl/wydawnictwa/>
2. Pismo internetowe „The Journal of Consent-Based Performance”, którego wszystkie numery są umieszczone w wolnym dostępie na stronie: <https://www.journalcbp.com/>
3. Blog prowadzony przez amerykańską organizację szkolącą koordynatorki scen intymnych Intimacy Directors and Coordinators (IDC): <https://www.idcprofessionals.com/blog>
4. Blok „Koordynacja intymności” opublikowany w 172 numerze „Didaskaliów. Gazety Teatralnej” (grudzień 2022): <https://didaskalia.pl/pl/numer/didaskalia-172>
5. Blog osoby koordynatorskiej Acacia DëQueer: <https://acacia.gay/>
6. Grupa na portalu Facebook.com *Intimacy Choreographers, Coordinators, and Educators Resource Group* zrzeszająca koordynatorów scen intymnych z całego świata i służąca do wymieniać się wiedzą i praktykami: <https://www.facebook.com/groups/633911887146953>
7. Książki wydane przez Wydawnictwo Routledge:
  - *The Intimacy Coordinator's Guidebook. Specialties for Stage and Screen*, red. Brooke M. Haney
  - *Intimacy Directing for Theatre. Creating a Culture of Consent in the Classroom and Beyond*, red. Ayshia Mackie-Stephenson
  - Tina M. Newhauser, Alexis Black, *Supporting Staged Intimacy. A Practical Guide for Theatre Creatives, Managers, and Crew* (fragmenty tej książki zostały przetłumaczone i opublikowane w monografii *Koordynacja scen intymnych w teatrze i filmie. Skrzynka z narzędziami*).

Zespół projektu

kierownictwo naukowe:

drka hab. Agata Adamiecka

zespół badawczy:

drka hab. Agata Adamiecka

drka Małgorzata Jabłońska

drka Katarzyna Waligóra

drka Izabela Zawadzka

kierownictwo administracyjne i produkcja:

Beata Szczucińska

współpraca:

Katarzyna Renes

Monika Rettner

prowadzenie warsztatów:

Konrad Cichoń

drka Ula Kijak

Małgorzata Wdowik

Kaja Wesolek-Podziemska

Marta Zygadło

korekta:

Monika Krawul

wydawca:

Akademia Teatralna

im. Aleksandra Zelwerowicza

Warszawa 2024

